

Тетяна Фролова

Казка за казкою

**Видавництво «Край»
Львів**

*Автор висловлює щирю подяку за допомогу
в виданні книжки:
директору Пустомитівської друкарні
п. Огоновському І.М.;
директору ТзОВ “Екотеп” п. Босику В.Б.;
а також Ірині Гев
за безкоштовно зроблені малюнки.*

Авторське редагування
Ілюстрації Ірини Гев

Приказка

Розстелились спориші –
від дороги до межі.
А на межі – верба,
а на вербі – журба.
На гіллі хитається,
у вітру питається:
“Де мені подітись?
Чи іти між діти?
Чи іти між козаки
Чи податись до ріки?
Там рибалки на човні,
козак їде на коні...
До когось пристану –
порадницею стану.
До когось вчеплюся –
тай не загублюся”.

А рибалки співають –
на журбу не зважають.
А козак – як козак:
він і так, він і сяк.
Як ударив об землю він лихом,
застогнало те лихо тихо.
Як ударив об землю журбою,
захиталась калина з вербою.
Покотилася жура
аж до річки до Дніпра,
утонула на дні
у Дніпровій глибині.

А з Дніпра, мов ласка,
вихопилась казка.
Ходить казка по землі
там, де діти є малі.
А якщо й уже повиростали,
аби казку любити не перестали.
Сяде на крайчик, з'їсть
хліба окрайчик,
лагідно всміхнеться
і ... почнеться.

О, тихо ... починається.

Козак

В Галинчиній квартирі, у вітальні, стояло дзеркало. Воно було дуже давнє. Від часу навіть трошки скаламутніло його плесо, і вже не дуже чітко проступало в ньому зображення. Галинці іноді навіть здавалося, що на неї з того дзеркала дивилися чужі обличчя: то одне, то інше. Мама сміялася з неї, називала фантазеркою і казала, що просто треба те дзеркало частіше протирати – тоді й не буде здаватися казна-що. Але Галинка однаково трохи побоювалась того дзеркала і уникала заглядати в нього: йшла у мамину спальню – там у неї було інше дзеркало, нове – в нього й видивлялася.

Та якось ввечері, коли дівчина засиділась за уроками, а ви знаєте, що в старших класах додому задають дуже багато, а якщо ви ще того не знаєте, то неодмінно дізнаєтесь, а треба Вам знати, що Галинка та вчилася вже в десятому класі, - ото сиділа вона собі над уроками, аж раптом ... дівчина мимоволі глянула на дзеркало. В ньому промайнула якась тінь. Галя сторопіла і відвела очі. Але так було ще страшніше, і вона змусила себе дивитися прямисінько на дзеркало. Горіла лише настільна лампа. Дзеркало стояло у дальньому куті і ховалося в сутінках. Але було видно... Галя могла битися об заклад... З дзеркала вийшла поважна жінка, ні, не просто жінка, а пані. Вона пройшла через кімнату і спинилася неподалік від дівчини. Вона була вже в літах, але ще дуже гарна. На ній була довга святочна сукня... дивна якась... тепер в таких не ходять... Хоча... довгий шлейф тягнувся за нею по підлозі... Дівчина так злякалася, що й закричати не могла. Вона, може, зрештою і закричала б, та жінка заговорила. Голос був низький, оксамитовий, тихий і лагідний.

- Не лякайся. І не дивуйся. Мою фотографію ти знай-

деш в родинному альбомі. Я – тітка Ганна. А ти, либонь, Галина?

- Так, - поворушила губами дівчина.

- От і добре. Ходімо швидше зі мною.

- Ні – ні! – перелякано скрикнула Галя, запідозривши щось недобре. Жінка засміялася...

- Кажу ж тобі: не бійся! Нічого поганого з тобою не трапиться. Мені дозволили запросити тебе на бал. Хочеш побувати на балу? На такому, які були колись. Тепер таких немає...

Бал! Та хто ж з дівчат спроможний встояти перед такою спокусою! Хоч Попелюшкою, хоч Принцесою – аби лишень на бал. Та в останню мить дівчина похопилася:

- Але ж я... - глянула на свій старенький халатик.

- То пусте, - сказала тітка Ганна. – Ходімо вже.

Вона відхилила дзеркало, немов дверцята, - Галина і не думала, що так можна, - і покликала за собою дівчину. І та раптом перестала боятися і сміливо пішла за тіткою Ганною. Ще мить, лише єдина мить, і вони у сяючій залі. А там... пани і пані, та всі такі повбирані та поважні, виблискують коштовності, сяють оченята у молодих...

Галина розглядалася, зовсім забувши про свій старенький халатик.

- Швидше, швидше! – зашепотіла тітка Ганна, - пора одягатися. Незабаром король приїде, а там і принц.

- Принц?

І дівчина вже хотіла чкурнути назад, та тітка Ганна вхопила її за руку і потягнула в якусь кімнату. А там... як у казці чи в кіно. Їй щось приміряли, потім скидали, потім інше... і нарешті... Галя з острахом глянула в дзеркало. Глянула – і здивовано засміялася. Вона була, як ті панночки, що в залі, тільки краща. Насправді краща: у неї на щічках живий здо-

ровий рум'янець, та і вся вона була спортивна, підтягнута, а вечірня сукня їй навіть дуже пасувала, і легенькі блискучі черевички, і коштовності – також. Раптом за дверима почулося:

- Король! Король!

- Ходімо, - сказала тітка Ганна. І вони увійшли в залу. Всі кланялися королю.

- Ну, нічого особливого, - подумала Галина, - як в кіно. Точнісінько так, як в кіно.

І тут вона побачила гетьмана, справжнього, в оточенні козаків. Один козак пильно дивився на неї, а був такий гарний як намальований. Дівчина опустила очі. Тітка Ганна доторкнулася до її руки.

- Принц! – шепнула вона. – Як запросить танцювати, не відмовляйся.

- Я не вмю, - злякано зашепотіла дівчина.

Та до них через всю залу йшов пишно одягнений юнак. Це і був принц. Ось зараз він буде біля неї. Галина намагалася не дивитися в той бік. Та почула біля себе його голос.

- Звідки ти, красуне?

- Я – з України.

Принц щось гмикнув, але дівчина була така гарна, що він відразу і забув про все на світі. Тут зазвучала музика і, о жах, він запросив Галину до танцю. Що робити? І тут рятівна думка: вона ж у школі ходила на бальні танці! І як це вона забула! Ще вони з дівчатами сміялися:

- І коли це ми ті танці танцювати будемо?

От і згодилося. І Галина попливла. Вона бачила себе, гарну і граційну, в дзеркалах, в сяючому паркеті, вона бачила радісні очі принца, а з гурту дивився на неї кароокий козак.

Поступово всі пари одна по одній перестали танцювати –

кружляли лише вони, а всі захоплено на них дивилися, навіть король.

Принц танцював з нею увесь вечір, тільки з нею. А коли всі перейшли до іншої зали, де були накриті столи, Галина прослизнула в сад. Тут на неї чекала несподіванка: козак, отой самий козак! У кунтуші шабля при боці.

- Здорова була, дівчино!

- І ти здоров будь, козаче!

- От люблю таких! Не те, що ті панянки: закопилить губи...

І хлопець смішно передражнив, як панянка губи копи-
лить. Галя засміялася.

- Як звати тебе, горличко?

- Тато і мама кличуть Галиною.

- І гарна ти ж, гарна! Недаремно той королевич так біля тебе упадав. Тобі б вишиванку і плахту – ціни б тобі не було. А то напаялили на тебе казна-що... Але й так ти гарна. Та у вишиванці була б ще кращою. Я, Галю, знаєш, від кого хочеш тебе оборону: від турка, від татарина, - тільки скажи.

Галя засміялася.

- Та ні, у нас немає татар.

-Нема! А куди ж вони, кляті, поділися?

- Та ні, вони є. Просто ми з ними мирно живемо.

- Замирилися, значить? То я тобі таке скажу: Хмельницький був з ними також замирився, а вони взяли та й зрадили його – у спину вдарили. Ти там, чуєш, гетьману вашому скажи, нехай обачний буде.

- Галя здивовано дивилася на козака: про що це він?

- У нас ... немає гетьмана, - чомусь тихо промовила дівчина.

- Немає! А хто ж у вас?

- Президент.

- Це що, ніби як король?

- Не зовсім...

- То зле. То зовсім зле. Неодмінно мусить бути гетьман. Щоб лад у всьому давав, щоб козаків гуртував, щоб про люд свій та безпеку краю думав. Аякже! Гетьман мусить бути... То що? Тебе і справді ні від кого не треба боронити?

- Хіба що від Грицька, щоб не чіплявся, - засміялася дівчина.

- То від якого ще Грицька?

- Та від Петренка.

- Отакої! Так я ж і є Грицько Петренко! То ж мені тебе від самого себе боронити?

- Та ні, цей Грицько зі мною в класі вчиться. В'язне до мене.

- Ах, харцизяка! Послухай, а може, він мені який родич?

- Не знаю, може.

- Однаково, хоч і родич. І родичеві спуску не дам. Я тут з татарами б'юся, а він лайдакує!

- Не лайдакує, - раптом заступилася за однокласника Галина. – Він у нас відмінник. І співає гарно. І взагалі...

- Відмінник, кажеш? І співає? Ти знаєш, певно таки він мій родич. І латину знає?

- Е, ні, ми латину не вчимо.

- Це вже зле. Скажи йому, щоб вчив. Латину треба знати. Я знаю. Мало з ким говорити доведеться.

Тут ввійшла тітка Ганна.

- Іди скоріше. Принц тебе скрізь шукає. Певно, краще тобі вже повертатися додому, щоб лиха якого не трапилося. А той принц у нас запальний: візьме, та й не пустить тебе. Дуже вже ти йому сподобалася. Ходімо швидше!

І знову вони у тісній кімнаті. Жаль дівчині скидати святочне убрання, та треба. Одягнула Галина свій старенький халатик, а тітка Ганна пакунок з убранням їй дає.

- Візьми. Тепер так не ходять, та, може, на шкільний бал колись вберешся. То й мене згадаєш...

Зітхнула. – А ще...

І одягнула дівчині на палець коштовний перстень

- Одягаю тобі поки що на ліву руку. А прийде час, на праву одягнеш.

- Тітусю, а той козак?..

- Сподобався, бачу?

- Кращого й на світі немає. Невже я його ніколи більше не побачу?

Тітка Ганна загадково засміялася.

- Буде тобі козак, неодмінно буде!

- Тільки отой, тітонько!

Здалеку почувся голос принца.

- Ну, мусить же вона десь бути! Мушу ж я її десь знайти.

- Іди скоріше. Прощай! Я до тебе колись навідаюся. Тільки більше вже так не лякайся.

- Добре, не буду. Тільки козак отой...

- Не кажу тобі, щоб ти нікому не говорила, тобі і так ніхто не повірить. А будеш багато розповідати, ще скажуть, що хвора. Гляди, й у лікарню потрапиш. так що дивись.

Голоси наближалися.

- Скоріше!

Пуста зала, і – дзеркало.

І от Галина вдома. Світиться настільна лампа. Лежать її зошити. Скільки ж то часу минуло? Либонь, і небагато. У мами телевизор працює. Значить, і не помітила, що Галини не було. Що ж це з нею відбувалося? Підійшла до дзеркала, спробувала його відхилити – не вийшло.

- А може, я справді хвора? Може, це марення якоесь?.. Та ж ні...

Перстень виблискував на її пальці, пакунок з убранням

лежав на стільці...

- Завтра, - прошепотіла дівчина, - а зараз – спати. Спати – і ні про що не думати.

І Галина відчула, як вона страшенно втомилася.

Вранці дівчина прокинулась і довго не могла зміркувати, чи все це з нею було, чи наснилося. Потім взяла родинні альбоми і довго їх передивлялася. Нарешті аж скрикнула:

- Ось вона!

На фото була гарна жінка у святковій сукні. Вона посміхалася і, здавалося, посміхалася їй, Галині.

- Мамо, - покликкала дівчина, - хто це такий?

Мама підійшла і глянула.

- Це - тітка Ганна. Родичка наша. Померла давно. Я її вже не пам'ятаю, а кажуть, добра була людина.

Галина зітхнула.

- Ти чого? – стурбувалася мати.

- Так... нічого. Козак один наснився... Гарний...

- Ет, спиться – то й сниться. Звісно, молодому – молоде й сниться. Мені козаки вже давно перестали снитися, - якимось сумно засміялась.

Галина ходила, як непритомна, робота ніяк не бралася, заглядала у всі кути, а крадькома – у дзеркало. І що це з нею було?..

А ввечері, як тільки вклалася спати, з'явилася тітка Ганна. На диво, дівчина зовсім не злякалася, а тут-таки й запитала:

- Тітусю, скажіть, а що той козак?

- А я думала, ти про королевича питатимеш.

- Та цур йому, тому королевичу!

- А даремно. Він так тебе шукав, мало з розуму не зійшов.

Я вже злякалася, що здогадається...

- А козак? І не питав?

- Чом не питав? Питав. Ти от що: влаштуй у себе в школі новорічний костюмований бал. От там і побачиш свого козака.

- Справді? Ой, тітусю, я влаштую, я неодмінно влаштую.

І потягнулися довгі дні, довгі, як вічність... Галинчина ідея влаштувати на Новий рік костюмований бал всім сподобалась. І почали готуватися. Галина проблеми з костюмом не мала: у неї він вже був. А дівчата щось метикували, шили, перешивали з маминих суконь. Всі чекали, хвилювались. І от, нарешті, свято.

Як тільки Галина у своєму розкішному вбранні увійшла в залу, вона одразу побачила його. Так, це був він, сумніву не було: козацький кунтуш, шабля при боці, ті ж карі очі...

Він підійшов до неї.

- Здорова була, дівчино!

- І ти здоров був, козаче!

- І гарна ж ти, Галю.

- Достоту, як той... чи ні?..

- Я, Галю, знаєш, від кого хочеш тебе оборону: від турка, від татарина, - ти тільки скажи!

- То оборони мене... від Грицька Петренка.

Дівчина зашарілася і від того стала ще краща.

- То що ж мені від самого себе тебе оборонити?

Це був її однокласник – Грицько Петренко, але, матінко, як же він був схожий на того козака!

- Грицю, скажи... - дівчина запнулася. – А в твоєму роду ніколи не було козаків?

- Як не було! Був... у якомусь коліні. Теж Грицько Петренко, у бою з татарами загинув.

- Ти дуже схожий на нього. Дуже.

- А ти звідки знаєш? – звів брови Грицько.

- Та знаю.

- А-а я думаю, чого це мій далекий пращур мені наснився. Та ще й пальцем наживує: гляди мені, Галинку не кривдь, а то буде тобі!

- Жартуєш!

- Чому жартую? Справді наснився.

- І так казав?

- Казав. А ще казав, щоб я неодмінно латину вчив. От чудний сон.

І дівчина не могла збагнути, чи він жартує, чи каже правду. Та це вже не мало ніякого значення. Галина дивилася на свого козака і думала:

- Достоту, як той... гарний. Кращого й у світі не має.

А Грицько дивився на Галину і думав:

- Ну і дівчина! Таки найкраща! За таку і в бій можна.

Але добре, що в бій іти не треба було, і вони закружляли у новорічному танку.

Серце коваля

Жила на світі дівчина, гарна-прегарна, як маків цвіт посеред поля. І жив неподалік коваль. Що всякі дива викував. І покохав коваль ту дівчину. А вона горда була та пишна, бо знала, яка вона гарна.

От одного разу і каже та дівчина до коваля:

- Ковалю, ковалю, викуй мені сонце та й постав під моє віконце. Нехай воно буде таке ж, як на небі, ясне, та нехай буде тільки моє, власне. Нехай воно світить мені удень і вночі, зігріває мене у добру й злу годину.

- Ні, красуне, - мовив коваль, - ще не народився на світі такий майстер, щоб міг сонце викувати, я лише можу подарувати тобі свою любов. І світитиме вона тобі вдень і вночі, і зігріватиме вона тебе у добру і злу годину. Якщо ти приймаєш мій дарунок, то будь мені вірною дружиною.

Погодилась дівчина стати дружиною коваля. І весілля було гарне та пишне, бо не було кращої пари на всій землі. От живуть вони рік, живуть другий, живуть п'ятий, живуть десятий. Все у них добре, всюди лад, і достаток, і злагода. Та от дітей їм бог не дає. Каже якомсь дружина до свого чоловіка:

- Ти такий великий майстер, що й у світі другого такого не знайти. Викував би ти мені синочка чи донечку. Хоча б із заліза, та все б розрада в хаті була.

Послухав коваль дружину та й викував синочка – та такий же ж був, як живий. А що вже гарний, то й не надивитись. По кімнатах ходить, оченятами водить, руки до роботи всякої прикладає, коваля з ковалихою батьком-матір'ю називає.

Ото вже хвалить дружина свого чоловіка – не нахвалиться. А потім знов засумувала.

- Чим я тобі не вгодив, моя кралечко? – питає в неї коваль. Він продовжував любити її, як в перший день, коли побачив.

- Всім ти вгодив мені, любий чоловіче. От лишень викуй нашій дитині таке серце, щоб любов у ньому була, щоб і мені дитина ласку свою дарувала. А то що? Сказано, залізне...

- Не можу я, дружино моя, таке серце викувати. Любов живе лише в людському серці.

- Можеш. Не може бути, щоб такий майстер, як ти, та не викував такого серця. Ти просто не хочеш, бо вже не любиш мене. А без того не буду я щасливою.

Та й заплакала. Заплакала вперше за все їхнє подружнє життя. Не міг дивитися чоловік на ті її сльози. Взяв він сина за руку та й повів у свою майстерню. розтяв коваль собі груди, взяв своє любляче серце, та й поставив у груди своєму залізному хлопчикові, а собі поставив його механічне.

Повернулися вони додому, син як кинеться до матері:

- Люба моя матусю!

Ковалиха усміхнулася і повеселішала.

Невдовзі син і дівчину знайшов собі та таку гарну, що на його матір схожа. От і невістка в хаті господарює, ковалісі допомагає.

Та тільки з ковалем щось не так: сумний ходить, збайдужів до всього. Колись грою на сопілці всіх тішив, а тепер і не дивиться в той бік. І робота його не веселить, і весною на спів соловейка не озивається, як то було раніше.

- Що з тобою, чоловіче мій коханий? – питає дружина.

- Все добре, - каже чоловік і байдужими очима на вроду її дивиться.

Засумувала ковалиха. Думала вона та гадала, що сталося з її чоловіком. Вже почала думати, що іншу він собі на-

гледів. Аж тут підгледіла якось вона, що у нього на грудях великий шрам. Отут ковалиха все зрозуміла. Зрозуміти-то зрозуміла, а от як горю зарадити - не знала.

Жив у тих краях дід, старий-престарий. Кажуть, йому аж сто років було. Жінка до нього: мусить же він знати. Так і так, мовляла, допоможіть.

Похитав дід головою скрушно:

- Ні, не знаю я ліків на твою біду... Хіба попроси чоловіка, щоб у хлопця назад своє серце забрав.

Заплакала ковалиха, гірко заплакала:

- Це, щоб я своїми руками та синове щастя зруйнувала?

- Ну, то живи зі своїм чоловіком, з таким, якого маєш.

Іншої ради немає.

Плаче ковалиха. І сина шкода, і чоловіка шкода, і себе шкода. Як він любив її! Які вони були щасливі! Шкода стало старому жінку: дуже вже вона побивалася. Подумав він трохи, та й сказав:

- Давно-давно, ще коли я хлопцем був, чув я від своєї бабусі, а їй розповідала її бабуся, що був такий випадок, коли вдалося оживити людське збайдужіле серце. Але ж то людське було. А тут... Залізне... Не знаю, молодиче, а втім, спробувати можна. Треба, щоб твоєму чоловікові в серце зоря впала.

- А як же ж тую зорю змусити впасти в серце мого чоловіка?

- Не треба її змушувати, вона сама впаде. Облиш ти все господарство на молодих, візьми свого чоловіка та й іди в світ. Тільки, чуєш, не їдь з ним у чужі землі – не допоможе. Ходи з ним по рідній землі, красу її споглядай: ліси наші, річки, озера, дива всякі. Ото, мабуть, чула, в народі кажуть: і залізне серце здригнулося б. Оце якраз про твій випадок. А тоді вже зоря сама в серце впаде.

Чи повірила жінка, чи ні, а зробила так, як старий радив. Сказала про те своєму чоловікові. А йому й байдуже: йти – то й іти.

Встали до сходу сонця. Йдуть. Поля небо розгортають, жайвір у золоті дзвіночки дзвонить, вітер м'якими долонями із трав росу витирає. Дивиться на все те коваль та й нічого. Тільки ніби з якогось сну почав прокидатися.

Десь задзвонили до церкви. Дзвони гудуть, сонце встало, заспані очі рососою промиває. Хмарки легенькі по небу плывуть, одна захотіла лице сонцю витерти, та воно відмахнулося від неї: не треба, мовляв, і так висохне.

Дивиться на все коваль і ніби щось починає пригадувати. Здивовано глянув навколо себе. Чи то ж пригадав? Либонь, ні... Ідуть далі. Відпочили. В якійсь селянській хаті розжилися на окраєць хліба і глечик молока. Та й пішли.

Аж ніч. А вони все йдуть. На небі зоряно. А зорі так і миготять. А тиша, а краса яка!.. Річка неподалік хлюпочеться, дівоча пісня долинає, верба шепочеться з вітром. Дослухається до всього коваль, і тісніше горнеться до дружини. Аж раптом зойкнув і за серце вхопився.

- Що з тобою? – злякано спитала дружина.

- Не знаю. Тільки в серці щось запекло... Ой, де це ми? Гарно ж як!

І пригорнув свою дружину до серця.

- Зоря впала, – сказала пошепки ковалиха і посміхнулася.

Чарівний перстень або як дід Мусій у казку ходив

Жив собі рибалка, молодий та гожий. Про вроду його казали, що такого і в казці не зустрінеш. А ще той рибалка грав на флейті, та так, що аж подих німів. Сидить часом бува на березі, рибу ловить. Та як заграє на своїй флейті, то позад нього хороводи дівчат збираються, а в морі риба хороводи водить.

Та сього дня якось йому не до флейти було:

Сидів рибалка на березі моря і ловив рибу. Та щось не дуже-то йому таланило. Закинув невід раз – нічого не зловив, закинув удруге – витягнув дві маленькі рибини. Подивився – а вони геть-таки маленькі. Сплюнув рибалка та кинув їх у море. Закинув він невід втретє... ви вже чекаєте, що він витягне золоту рибку? Ні, не вгадали. Він витягнув якусь річ. Спершу навіть не міг зрозуміти, що це таке. Очистив свій здобуток від водоростей та дрібних раковин і... побачив маленьку, очевидно, дуже коштовну скриньку. Поморочився, поки відчинив її, і – завмер. Ніби світло дивовижне вдарило йому в очі – аж заплющив їх рибалка. А коли знову відкрив, то побачив перстень небаченої краси. Він ніколи не бачив чогось подібного. Особливо камінчик – здавалося, що це клаптик сонця горів у його руках.

- От так дива, - сказав сам до себе рибалка.

- Гарний подарунок моїй жінці буде. От зрадіє.

А треба вам знати, що жінка того рибалки красуня була. Окрім того, добра, лагідна, та й господиня неабияка. І жили вони неподалік. Біля самого моря була їхня оселя, то він зараз-таки пішов додому.

- Дивись-но, жінко, що я тобі зловив, - похвалився рибалка ще з порога. Жінка ще не оцінила його "вилов", а тому

сказала:

- Я не знаю, що ти там зловив, але риби, бачу, немає...

Та й замовкла, бо рибалка відчинив скриньку, і вона побачила перстень.

- Диво, - тільки й спромоглася вона сказати.

- Звідки це?

- З моря виловив.

І почав розповідати. Але вона вже його не чула: вона роздивлялася перстень. Ну що б ви зробили на її місці? Ну звичайно ж! Поміряти! Тільки вона одягнула перстень на палець, як перед нею, наче з-під землі, стали три статних парубки.

- Що накажете? – дружно запитали вони.

- Ой, - зойкнула жінка, а що можна? – розгубилася.

- Все, що захочете. Перстень чарівний, – відповіли хлопці.

- А чого ж я хочу? Чого ж найбільше? Суконь! Найгарніших... П'ять... Ні! Десять суконь і ... - але хлопці вже зникли.

- Ой, дурепа ж я ! Та ж треба було золота!

І жінка гірко заплакала.

- Заспокойся, - сказав чоловік, відчиняючи шафу, - дивись краще, яке диво тут висить.

Жінка подивилась - і очам своїм не повірила: у неї в шафі висіло десять розкішних суконь. Мабуть, і королеви таких не носили. Забувши про все на світі, вона почала їх приміряти. Всі були їй до лиця, як на неї шиті. А коли вже в кожній покрасувалася перед дзеркалом, сказала:

- А все-таки треба було золота.

- Дивна ти жінка, - сказав рибалка якось сумно.

- Перстень же у тебе. Загадай нове бажання.

- А й справді, - зраділа та. Вона зняла з пальця перстень і знову його одягнула. Ті ж хлопці знову стали перед нею.

- Золота! – гукнула жінка, не давши їм відкрити рота.
- Скільки? – спитали хлопці.
- Багато!
- Ми не зрозуміли. Скільки?
- Кілограм... Ні, пуд...
- Жінко, вгамуйся, - попросив чоловік.
- Відчепись, - відмахнулася від нього і знов почала знімати перстень з пальця, щоб знову ж таки одягнути і загадати нове бажання.

- Замок! Королівський замок гукала несамовито жінка.
І вже замість їхньої простої оселі височить пишний королівський замок.

А жінку все вигукує та й вигукує:

- Хочу бути королевою!

І вже стоїть королівський трон, а на троні сидить красуня-королева. А кругом слуги бігають, метушаться. Лише рибалка стоїть собі в старенькій одежині, отак, як прийшов з рибалки.

Жінчин погляд ковзнув по ньому:

- Ти ще тут, - крикнула вона. – Хіба ти не бачиш, що найгірший мій слуга елегантніший за тебе?

- Жінко, - благав рибалка, - я ж твій чоловік!

- Не смій! Не смій нікому про це говорити! Іди краще звідси, а то оберну тебе на якусь звірину. А що, може, й справді для забави обернути тебе, скажімо, на носорога?

І вона злісно засміялась.

Пішов бідолашний рибалка, сів над морем і зажурився. В одну мить він позбувся всього: і жінки, і свого дому. І як йому далі жити? Отак сидів і журився. Хтозна, скільки часу пройшло.

Аж іде старий сивий дід. Здивувався він, побачивши рибалку, сумного такого, що, здавалося, останні хвилини у

його житті спливають. Старий підійшов ближче і спитав:

- Скажи, чоловіче добрий, чого ти такий сумний? Яке лихо тебе спіткало? Може чим допоможу, чи щось пораджу.

- Дякую вам, добродію, - сумно мовив рибалка, - та мені вже ніхто не допоможе. Вилловив я сьогодні з моря біду на свою голову. От і журюся...

- А що це за така біда?

- Та... Не повірите. Я б і сам не повірив, якби не бачив на власні очі...

- Та чому не повірю? За своє життя я всього набачився. То розкажуй же. Розказане горе меншає.

- Та де вже там поменшає, - зітхнув рибалка, - та вже розкажу.

Витягнув я з моря сьогодні чарівний перстень...

- В коштовній скриньці? – поцікавився дід. І додав:

- І закривачка там така хитромудра. Довго поморочився, поки відкрив? Гарний перстень.

Рибалка здивовано дивився на старого. Спершу, аж не знайшов, що сказати.

- А ви звідки знаєте? – нарешті спромігся він.

- О, я багато чого знаю. Бачиш, який я сивий? То моя мудрість у голові не вмістилася і на волосся висипалася... І старий посміхнувся.

- Я б також сміявся, якби мені не до плачу було, ... аж розсердився рибалка.

- Не гарячкуй, заспокоїв його старий. – Лишень скажи, чи то твій замок височить над морем?

- Ні, то не мій, а лише моєї жінки, - гірко зітхнув рибалка.

- Далі можеш не розповідати. Я і сам твою пригоду розповісти можу. Ти мені лишень скажи, чи жаль тобі, що замок не тобі належить? Чи хотів би ти сам володіти чарівним перстеном?

Рибалка злякано замахав руками:

- Що ви! Навіщо мені той замок? В мене такий гарний будиночок був... А перстень я б і справді хотів мати, щоб закинути його на середину моря.

- Гай-гай, - сумно зітхнув старий. – воно й видно, що ти ще молодий, але молодість, на жаль, минає, - знову зітхнув старий, - а горю твоєму я мушу допомогти, бо і я причетний до нього.

- Ви? – здивуванню рибалки не було меж.

- На жаль... - сумно мовив дід.

- П'ятдесят літ тому було у мене весілля з моєю старою. Ну вона тоді, звичайно, не була стара, а молода та гарна, як, скажімо, я, - дід кашлянув. – Ну не зараз, звісно, а п'ятдесят років тому. Хоча я і зараз ще... ну, річ не в тім...

Рибалка навіть не посміхнувся на дідові жарти. Він уважно слухав. А дід продовжував:

- Хтось з гостей на нашому весіллі подарував цей перстень моїй жінці. Ну, і далі ти й сам знаєш, що почалося. Жінки мабуть всі однакові. От розсердився я, викрав той клятий перстень і закинув у море. І, як бачиш, нічого доброго не зробив. Прибило його через стільки років до твого берега.

Обидва помовчали.

Потім старий рішуче сказав:

- Піду я в замок.

- Та ви що! Там сторожа, вас не пустять.

- А я під виглядом... ну, скажімо, купця, що продає ювелірні вироби. Адже твоя жінка не може не любити всякі брязкальця?

Аж тепер посміхнувся рибалка.

- На купця ви зовсім не схожі. А тих брязкалець моя жінка матиме, скільки захоче, за допомогою свого перстня.

- І справді... - зажурився старий. Е-е! Бачу я, що сивина – не знак великого розуму... А в тім... Здається, придумав. Послухай, твоя жінка любить казки?

- Казки? Надзвичайно любить. Може тому і заміж за мене пішла, що я гарно казки розповідав. Тільки до чого тут казки?

- А от до чого, - дід аж помолодшав. – Я в замок піду під виглядом казкаря.

- Ну, а далі що? - не на жарт тривожився рибалка.

- А далі побачимо.

Дід повеселішав і, здавалося, мав задоволення від пригоди, що йому несподівано випала.

- А як і справді казки доведеться розповідати? – непокоївся рибалка.

- О, чоловіче, - засміявся старий, - я їх знаю стільки, що й не переслухаєш. так що не хвилюйся. Ну, а коли що... то згадуй добрим словом діда Мусія.

Вони обнялися.

- Дякую вам, що моє горе прийняли, як своє власне.

- Ще б пак, - засміявся дід Мусій, - бо таки й власне... Та ти не сумуй: я у всяких бувальцях бував.

Вони попрощалися, і старий попрямував до замку.

Доповіли королеві про старого казкаря, що проситься до неї.

- Чудово, - зраділа королева, - я вже втомилася від цілоденної метушні і хочу відпочити.

Кличте казкаря.

Увійшов дід Мусій і відразу побачив у королеви на пальці знайомий перстень.

- Я втомилася, казкарю, розваж мене і розкажи казку. Тільки, щоб цікава була, а то... сам знаєш.

Було видно, що вона королевою недавно і їй незручно вимовляти такі слова, як скажімо, “відтяти голову”.

Старий посміхнувся і почав:

- Десь далеко за морем жив собі принц, та такий гарний, що ні в якій казці такого не зустрінеш. І була у принца чарівна флейта. Як заграє на ній, то яке б не було в людини горе, забувається. Хворий одужує, безсилий і боягуз стає міцним і сміливим. Одного разу...

- Почекай, казкарю, - зупинила його королева.

- Що, - здивувався старий, - казка вам моя не подобається?

- Ні, казка твоя гарна, але почекай трішки, - сказала королева і почала знімати з пальця свій перстень. Дід Мусій ніяк не міг догадатися, що вона хоче робити. А королева знову одягнула перстень на палець – і три парубки як з-під землі з'явилися.

- Хочу, - сказала повелителька, - щоб був тут принц зі своєю чарівною флейтою.

- Який принц і з якою флейтою? – здивувались хлопці.

- А той, що такий гарний, що ні в якій казці його не зустрінеш. А його флейта недугу знімає і смуток проганяє.

- Ну, якщо того принца в казках не зустрінеш, то ми безсилі. – Ми ж з казки.

- Та що це тоді за чарівний перстень? – знесамовитіла королева, - та я вам зараз... - і запнулася на словах “накажу стягти голови”. Ще не звикла. Хлопці презирнулися.

Тут втрутився дід Мусій.

- Дозволь, твоя величносте, я з хлопцями пройдуся отут в сад і все їм достеменно поясню, де того принца шукати. Я ж казкар все-таки.

- Спасибі, казкарю. Я тобі...

- Пусте, пішли, хлопці. І ті невпевнено вийшли за дідом Мусієм.

- Як це вас, хлопці, угараздило на таку службу стати? То ж справжня морока.

- Та це все наш король, - боязко озираючись, мовили хлопці.

- Який король? Де він живе?

- Та живе він у казці, як і ми. Король Гречкосій.

- Чудасія та й годі, - здивувався дід Мусій.

- Вперше чую, щоб Гречкосій королем був.

- В казках ще й не таке буває. А загалом, чому б і ні? Він у нас трудяга: і не тільки гречку сіє, а всяку пашницю вирощує. А по сусідству з нами живе другий король – тертюх.

- Тертюх? Ну й ім'я! Зовсім не королівське, - підсумував дід Мусій.

- Та це тому, що він цілими днями каменем об камінь тре.

- Навіщо? – здивувався дід.

- А просто так, забавляється. Тре собі та й тре – аж гуркіт довкола. Сам він багатий та сердитий. А ще над усе в карти любить грати. Він ніколи не програє, бо грає нечесно – махлячить. Має завжди запасну колоду і з неї бере собі карти, яких йому бракує. І все робить дуже майстерно: кому хочеш, голову заморочить.

- Мені б не заморочив, - сказав дід Мусій.

- Таке скажете! Наш король теж не дурень, а от...

- Що? Програв? – здивувався дід.

- Ще й як програв! Запросив його якось Тертюх: ходи, мовляв, по-сусідськи посидимо, в карти пограємо. Наш і пішов. Програв. Хотів відігратися – знову програв. Так захопився, що мало все королівство не перейшло до Тертюха. Що тут робити? Вліз в борг наш король. Трохи віддав золотом, а на решту боргу придумав Тертюх цей чарівний перстень. Хто ним володіє, того волю ми мусимо виконувати.

П'ятдесят років тому, Тертюх подарував його на весіллі

одній молодій. Але недовго вона каверзувала: розумний чоловік її пожбував той перстень у море, там він і лежав аж досі.

- Ой, хлопці, - признався старий, - то був я.

Хлопці були спантеличені.

- Де ж нам тепер того принца взяти, - знову зажурилися вони.

- То пусте, - заспокоїв їх дід, - ви мене мусите з собою взяти у вашу казку.

- Для чого?

- Хочу я аж дві добрі справи зробити: вас від цієї служби звільнити і допомогти рибалці, якого дурна баба, сівши на королівський трон, з хати вигнала.

- А як це ви хочете зробити? Це вкрай небезпечно.

- Дурниці, - засміявся дід Мусій, - я вже старий. – Чого мені боятися? Я з Теттюхом в карти зіграю.

- Та ви що! – замахали хлопці руками, - він же махляч!

- Та що там! Нема на світі такого махляча, щоб мене перемахлячив. Ой, ми, либонь, забарилися: он слуга біжить, видно, за нами.

А слуга біг, махав руками і злякано кричав:

- Ідіть скоріше в замок, а то королева гнівається.

Дід Мусій засміявся:

- Йдемо, йдемо. Та не махай так руками, бо полетиш.

Королева була сердита:

- Чому так довго? Я вже думала, що ви кудись втекли.

- Що ти, твоя величносте! – поспішив дід Мусій випередити хлопців. – Просто хлопці дуже непонятливі трапилися. Я їм пояснював, пояснював, де той заморський принц живе, а вони, крім своєї казки, казок більше не знають. Так нічого і не зрозуміли. Доведеться мені з ними за принцом піти.

- Добре, казкарю, - дозволила королева, - іди. Але не

барися, бо я хочу твою казку дослухати.

- Та тобі вже її сам принц розкаже, - засміявся старий.

Хлопці взяли діда попід руки – і всі зникли. Хоча зникли вони лише з очей королеви, а насправді перенеслися в казку. Хоча, правду кажучи, дідові Мусію здалося, що і не в казці вони зовсім – настільки все тут було, як у звичайному світі. Навіть горобці так самісінько цвірінькали. Лише було чути якийсь гуркіт.

- Що воно таке? – прислухався старий.

- Та це Тертюх. Сьогодні у нього добрий настрій.

- А ви звідкіля знаєте?

- Це чути по тому, як він каменем об камінь тре. Сьогодні тихо, ніби знехотя. А часом буває, ніби грім гуркоче: це вже або злий або радий. Коли на весіллі перстень подарував, то такий був радий, скелю об скелю почав терти, що аж землетрус почався.

- Ну й серйозний він у вас... ну, хлопці, я пішов. А ви мене тут чекайте.

Пішов дід Мусій прямо туди, де скреготало каміння, і незабаром побачив Тертюха. Був то бородатий дідок в брилику, з міцними жилавими руками, весь обсипаний скалками з тертого каміння, аж виблискував проти сонця. Дід Мусій підійшов ближче.

- Здоров був, господарю, - привітався дід Мусій.

- І ти будь здоров, - відповів Тертюх, припинивши свою роботу і пильно придивляючись до прибульця.

- Звідки ти прийшов і чого? – спитав Тертюх не надто люб'язно.

- Прийшов я здалеку. Втомився. Поки відпочину, хочу з тобою в карти пограти.

- В карти? – Тертюх аж підстрибнув з радості.

- Це справа добра. Сідай ось на камінь.

Дід Мусій сів.

- А на що грати будемо? – запитав Тертюх, оглядаючи старого, - ти що ставиш?

Дід Мусій покрутив правий вус.

- Я чоловік простий, скарбів у мене нема. Хіба от...

І старий дістав прегарну люльку: - Ще від батька мого мені дісталася. Такої люльки ні в кого у вашій казці нема.

- Добре, - схвально кашлянув Тертюх, - а від мене що хочеш?

- П'ятдесят років тому на моєму весіллі ти подарував моїй молодій чарівний перстень.

- Га-Га-Га! – весело засміявся Тертюх. – Так це до тебе Гречкосієві хлопці на виклик бігають? От потіха!

- Ні, перстень тепер не в мене. Але я хочу, щоб ти з нього чари зняв. Ну, словом, щоб не був він більше чарівним.

- Га-Га-Га! – знову засміявся Тертюх. – Завидки беруть? Га-Га-Га!

- Ні, не вгадав.

- А що ж тоді?

- Тобі того не зрозуміти. Ну, то давай вже грати.

- Можеш свою люльку вже мені віддавати. Вважай, що вона моя, - сказав самовпевнено Тертюх.

А дід Мусій засміявся:

- Як казала моя бабуся: “Не кажи гоп, поки не перескочив”.

Гра почалася. Дід дуже уважно дивився за Тертюхом і коли той спритно дістав з запасної колоди козирного короля, сказав:

- Він, добродію, вже давно у відбої.

Тертюх промовчав. Але коли він з запасної колоди дістав козирного туза, дід Мусій дістав свого і сказав:

- А ось де він, голубчик!

Програв Тертюх.

- Ще раз! – гукнув він, бо ще ніколи в житті не програвав.

А дід Мусій сказав:

- Ну, а тепер, справедливості ради, давай грати моїми картами.

На цей раз гра закінчилася дуже швидко. І знову програв Тертюх.

Він почав дуже голосно терти каменем об камінь, та дід Мусій простягнув йому свою люльку і сказав:

- Я дарую тобі свою люльку на згадку. Ти знімеш чари з перстня, але не раніше, як мене Гречкосієві хлопці проведуть додому і назад повернуться. Домовились?

- Гарзд, - сказав Тертюх і враз якось посмутнів.

- Послухай, Мусію, - сказав він, - а ти не хотів би тут залишитися?

- Я б тобі палац побудував, золота дав би. Сумно мені тут. А ти мені дуже подобаєшся.

Дідові аж жаль стало Тертюха, але він сказав:

- Ні, я мушу йти додому. Там мене моя старенька чекає.

- Ну, однак візьми хоч трохи золота.

- Що ти! Я від перстня натерпівся лиха, а ти ще хочеш, щоб я золото взяв. Ні вже, дякую. Ти мені також подобаєшся, але я мушу йти. Прийшов би колись до нас в гості, побачив би, як люди живуть.

Вони люб'язно попрощалися, і дід Мусій пішов туди, де його з нетерпінням чекали хлопці. Вони страшенно зраділи, дізнавшись, що Тертюх програв. Спершу аж не повірили.

- А тепер, - сказали вони, - ходім до нашого короля.

- Та ви що! Ніколи.

- О, він страшенно образиться. Він у нас дуже гостинний.

Прийшли до короля Гречкосія. Здалеку почули запах свіжого хліба. Біля воріт їх з хлібом-сіллю зустріла сама

королева. І замок був, немов і не замок. Кругом плетива із соломи, вінки з польових квітів, а на столах – високі коро-ваї, хлібини всяких розмірів і всякої форми. Сам король, усміхнений і щасливий, був у солом'яному брилі і тримав у руках житні колоски. Дід Мусій був вражений і королем, і його замком. Тут було так затишно і так по-домашньому, лише жаль було, що треба йти. Але кухоль пива дід все таки випив. На прощання король сказав:

- Я вам дарую найкращі сорти свого насіння, щоб ви і там у себе такі дива вирощували.

Дід приспішував хлопців:

- Не баріться, бо часу у нас не так уже й багато. Та ще, чуєте, - сказав він, - візьміть-но мені достойну одягу для “заморського принца”.

Спершу хлопці непорозуміло глянули на нього, а потім засміялися.

Раптом десь в глибині зали замиготіло світло.

- Кличе! – заспішили хлопці.

- Нічого, подожде, – заспокоїв їх дід Мусій.

- І не до неї спершу, а на берег моря. Там на нас рибалка, тобто принц чекає.

Коли вони всі з'явилися на березі моря, наш рибалка, що так і сидів, де його залишив дід Мусій, спершу аж злякався. Але, глянувши на веселого діда Мусія, трохи підбадьорився.

А старий вже командував:

- Ану-те, хлопці! Чи ви без свого перстня нічого робити не вмієте?

Хлопці розгублено дивилися то на рибалку, то на діда Мусія.

- Та скоріше – часу мало. Стрижіть його, голить, мийте. Принц мусить виглядати пристойно. Незабаром рибалка стояв невідомий, у розкішних королівських шатах.

Дід прискіпливо оглянув його з усібіч.

- Хлопці, ви ж його ходити навчіть, як принци ходять. А то він ходить ніби в рибальських чоботях.

Всі голосно сміялися.

- А флейта, флейта ж твоя де? – раптом закричав дід Мусій.

Знайшли і флейту. – Ну, з Богом!

І всі рушили до замку. Коли наблизилися старий сказав:

- А тепер грай. Так як за свого парубкування.

І полилася ніжна хвилююча музика. Всі повибігали з замку і зачаровано слухали. Вийшла і королева. В неї на очах були сльози. Флейта замовкла. Королева запросила всіх в замок.

- Чому ви так довго були? – тихо запитала вона в діда Мусія.

- Та це дуже далеко.

- Я вже одягала та й одягала перстень. А вас все нема та й нема.

- Та ми ж у зовсім іншій казці були. Туди і чари перстня не досягають.

- Який же він гарний, - тихо сказала королева, розглядаючи принца.

- Ще б пак, - усміхнувся дід Мусій.

- Але на когось він ніби схожий, - все придивлялася вона.

- Та сам на себе, - посміхнувся у вуса старий.

Поки королева і принц люб'язно розмовляли, дід непомітно вийшов, моргнувши до хлопців з казки.

- Вам час додому, бо незабаром чари перстня закінчатся. І може так трапитись, що залишитись ви жити у нас. А кожен має жити там, де він народився. Та ще от що: всю челядь, щоб із собою забрали.

- А може, не треба? – засумнівалися хлопці.

- Навіть конче необхідно. Де це видано, щоб наші жінки прислугу мали? Ну, що ж, бувайте здорові! Кланяйтеся Гречкосієві. Та й Тертюху також. А ми вже тут якось розберемося. Ви ж до нас в гості приходьте.

Попрощалися. Дід повернувся до замку. Королева вирішила, що саме час подавати обід. Вона вийшла, щоб розпорядитися, але в замку ні душі. Вона покликала діда:

- Не розумію, куди всі пощезали, - сердито гарикнула жінка.

- Та мабуть, додому пішли, - спокійнісінько зауважив дід Мусій.

- Як це "додому"? А обід?

- А хіба ж ти не господиня? Чи вже й забула, як обід готується?

Королева замалим не спопелила поглядом діда Мусія. Вона почала знімати з пальця перстень.

Вона знімала його та знову одягала, але все було даремно.

- Даремна справа, - зауважив дід Мусій, - геть-таки даремнісінька.

Королева звела на нього очі:

- Як це? Чому?

- А так, що перстень втратив свою силу.

- І що?

- А нічого. Все стало на свої місця.

- А принц? Що скаже принц?

- Нічого не скаже. Бо він такий принц, як ти королева.

Жінка стояла розгублена і не знала, королева вона чи ні.

Нарешті спитала:

- А ти?

- А я... Я і справді казкар. Тут ні чарів, ні брехні.

У жінки блиснули сльози. Вона зняла перстень і пожбурила його в море.

І заплакала гірко і безнадійно. Аж тут вийшов і сам “принц”. Він підійшов до жінки, обняв її і сказав:

- Заспокойся, жінко, і давай нарешті обідати.

- А замок? - запитала вона крізь сльози.

- А замок ми продамо. Навіщо він нам? Ми збудуємо собі будиночок. Затишний і гарний, і про всяк випадок, далі від моря. Я буду вирощувати хліб, ти будеш мені допомагати. Ми будемо глядіти дітей, до нас будуть приходити гості. Хіба це не казка?

А зараз давай-таки обідати, бо я голодний.

Та й дід Мусій аж зубами креше. Правда, діду Мусію?

- Від доброго обіду я ще ніколи не відмовлявся.

І тут нарешті жінка усміхнулася.

То хіба ж це не найкращий кінець для казки?

Казка діда Карпа

Маленька Тетянка з самого ранку все смикала та й смикала маму: розкажи та й розкажи казку. А мамі ніколи – робота: треба худобу порати, їсти зварити та й на город іди, а то бур'яном все позаростало. А дівчина своє:

- Ну, мамо, одну казочку! Ну, будь ласка!

Ну що тут робити? Та мама таки придумала.

- Ти от що, донечко, біжи до діда Карпа. Він мудрий і геть усі казки знає: і ті, що в дитинстві розповідали, і ті, що потім читав, - усі запам'ятав. А вже нових скільки? І де він їх тільки бере?

От пішла Тетянка до діда Карпа. Він сидів під хатою на ослінчику і щось витісував. Дівчина до нього:

- Розкажіть, діду, казку!

- Казку? Тобі страшно, чи смішну?

- Та... Чи страшно, чи смішну, - аби лиш цікава була.

А треба вам знати, що дід Карпо був не байдужий до дітей і до казок. Отож і зрадів, що Тетянка за казкою до нього прийшла.

- Сідай зручненько, та слухай гарненько.

Дівчинка вмостилася на маленькому стільчику навпроти діда Карпа, а той і почав:

-Котилася торба

з високого горба.

А в тій торбі сало,

люлька та кресало.

З'їм я кусень сала

та й візьму кресало:

викрешу вогню –

й казочку почну.

Жив та був собі в одному селі парубок. Був ні вбогий, ні

багатий, та зате майстер на всі руки, - другого такого і не знайти. Чи скриню молодій для посагу змайструвати, чи ліжку, чи воза полагодити, чи з лози щось виплести, – всі йшли до Степана, знали: краще від нього ніхто не зробить.

Робив він і більш тонкі речі. Зробив якусь таку пташку, що вона, мов жива, літала і пісень співала. А одного разу придумав таку ляльку, що вона, взявшись в боки, до танцю йшла, От такий майстер був той Степан.

А ще він був неабиякий музика. У вільний час, або тоді, коли скінчено якусь важливу і складну роботу, або, коли хлопець був уже до краю втомлений, він брав до рук свою сопілку – і лилась дивовижна музика... Підходили люди тихенько, ставали і слухали. І мала та музика чудодійну силу. Від неї ставало кожному краще і легше. От яким був той Степан.

- Дідуню, а то не ви часом були? – запитала дівчинка, хитренько так на діда поглядаючи. – Ви теж такий майстер, що другого такого нема.

Дід посміхнувся у вуса.

- Ти слухай і не перебивай. Якщо то і був я, то було це дуже давно. Бо тому майстру років так із двадцять було, а мені вже цілих сімдесят. А до сімдесяти ти ще й рахувати не вмієш.

- Вмію. Я вже до ста рахувати вмію.

- Ну, добре, це ми потім перевіримо. А зараз ... Чи тобі не цікаво?

- Ні, дідусю, дуже цікаво. То що той Степан?

- А сталося так, що проїжджав через те село один чужоземний король. І треба ж такому трапитись, що саме в тому селі зламалося щось у королівському повозі. Почали королівські слуги майстра напитувати. І напитали, таки ж Степана. Сам король до його господи прийшов: захотілося

йому подивитися, як той майстер буде його повіз лагодити. Та й не сидіти ж, справді, королю серед дороги. Степанова мати пригостила короля свіжим молоком від корови і свіжим пахучим хлібом. Король пополуднував і признався, в своєму королівстві він нічого подібного не їв, і що це дуже смачно. А тим часом розглядав всі дива, зроблені руками великого майстра. Особливо сподобалась королю Степанова сопілка. Як заграв на ній Степан сумної, то в короля, хоч він і король, а королі, звісно ж, не плачуть, аж сльози на очі навернулися. А як заграв веселої, то аж у танець повело. Королівські коні – і ті стоять, копитами перебирають, ніби танцюють.

- Бачу я, - сказав король, - що ти – великий майстер. Послухай – но, чи не хотів би ти поїхати зі мною в моє королівство?

- Ні, я з свого села нікуди не поїду. Тут земля медом пахне.

Наказувати тут король не міг, бо не його то були володіння. Він міг лише умовляти.

- Ти у мене будеш жити в палаці, їстимеш всякі пундики, золото матимеш.

- Вибачай, володарю чужоземний, але, якщо я захочу, то сам собі можу палац збудувати. А щодо пундиків, то ти сам сказав, що молоко з житнім хлібом – смачніше. А щодо золота... Сам подумай: для чого воно мені? Що я з ним робитиму?

Задумався король.

- Та воно то так... Та от маю я вдома халепу. То хотів би тебе попросити, чи не виручив би ти мене... А ми б тим часом з вашим королем вигідну угоду підписали б...

- Та виручити я завжди готовий. Тим паче, що справа набирає, так би мовити, державної ваги. А що там у тебе таке?

- Та, розумієш, є у мене дочка, принцеса, значить. Ще коли вона народилася, одна добра фея подарувала їй золоту прядку. Коли принцеса підросла, то почала на тій прядці срібні нитки прясти, - і це стало її улюбленим заняттям. А тепер прядочка поламалася і ніхто не може її полагодити. Вже яких тільки майстрів не кликали – даремно. Бачу я, що ти б з тією роботою впорався. А то принцеса нудиться, сумує, вередує – аж захворіла, бідолашна.

- А чому вона чим іншим не займеться? – здивувався Степан. – У вас що, немає домашнього господарства?

- От простота! Так я ж король! А донька ж – принцеса! Яке там господарство!

- Ну завели б для вашої доні хоча б курей. Це ж так цікаво.

- Нічого ти, бачу, в принцесах не розумієш... Так ти мене виручиш?

- Та виручити можна. Але потім я мушу повернутися додому.

- То це вже обов'язково. Ми тебе з почестями і нагородами проведемо.

Хлопець погодився, не довго і збиралися. Степан взяв інструмент, харчів трохи та ще сопілочку свою прихопив.

- Так ти той... про ту вигідну угоду з нашою державою не забудь, - нагадав хлопець королю.

- То це вже неодмінно. Негайно міністрів своїх пошлю.

Та й поїхали. Дорога була далека, та коні добрі були, а головне – майстер під рукою. Заскрипіло щось – він і подивиться, і полагодить.

Отак і приїхали у те далеке чужоземне королівство. Всі вийшли зустрічати короля, а він і хвалиться доньці:

- Ось я тобі майстра привіз – миттю твою прядку полагодить.

- Пхе, - закопилила губи принцеса, - отой селюк? Полагодить? Гляди, щоб ще гірше не поламав!

- Припини, дочку. Я бачив його роботу.

І до Степана:

- Незважай: звичайні дівочі примхи.

- Ви мені даруйте, пане королю, але вона у вас просто невихована. Та моя б мама за таке...

Та й запнувся: згадав, що він не вдома.

Принесли прядку. Хлопець довго її розглядав. Річ була цікава, тонкої роботи. Всі по черзі прибігали дивитися, чи ще не полагодив. Нарешті майстрові це набридло, і він наказав прогнати всіх і замкнути двері, щоб йому не заважали. Робота була дуже делікатна, тим і цікава. Не їв Степан і не пив, і нікого до себе не пускав, аж доки не ожила прядка: замуракотіла, закрутилася, виводячи рівну і тоненьку срібну нитку. От тоді відчинив хлопець двері і велів покликати принцесу. То позбігалися всі. Дивилися, дивувалися, майстра хвалили. Навіть принцеса усміхнулася. А потім сказала:

- Ти тепер житимеш у нас і, якщо прядка ще раз поломиється, то ти знову полагодиш її.

- Ні, принцесо, твій батько обіцяв негайно відпустити мене додому.

- Що? Ти мені смів заперечувати?

- А я не твій підданий, принцесо.

- Так знай, - тупнула ніжною королівська донька, - ти житимеш у нас і нікуди не поїдеш! Мало чого наобіцяв тобі мій батько. Буде так, як я захочу.

Принцеса зачинилася у спальні і нікому не відчиняла двері. І на свою улюблену прядку наче й уваги не звертала. Ніхто не розумів, що сталося з принцесою, не могла ж вона справді сказати, що закохалася в того майстра, в того селюка, що не був схожий на інших і був такий гарний.

А Степан вдався до короля: так і так, мовляв, я вас виручив, прядку полагодив, а тепер мені пора додому. Король трішки знітився:

- Розумієш, принцеса щось дуже розвередувалася: не хоче, щоб ти їхав – і край. То може б ти погостював у нас ще трохи. Ми з тобою на полювання з'їздимо, бал влаштуємо.

- Та, яке ж полювання влітку? Законом заборонено.

- Та я ж – король. Які закони для короля?

- Ніяк я не доберу, що у вас за держава. Я думаю, що король в першу чергу повинен закону дотримуватись.

- Ні, хлопче, закон – він для підданих. А королю все можна.

Умовив король Степана залишитися ще на якійсь там час. Від полювання хлопець відмовився категорично. Хотів було відмовитись і від запрошення на бал, та подумав, що це буде не дуже ввічливо.

До балу готувалися всі. Були запрошені принци і принцеси із сусідніх королівств, а також всі придворні зі своїми доньками і синами. Всі прибрані, коштовності так і сяють, запропонували і Степану підібрати собі одяг до смаку, та він відмовився. Одягнув свою вишиванку, що матуся йому вишивала, - той гарно. Всі горді та й пишні, як павичі. А Степан собі ходить, розмовляє з усіма – і байдуже йому, що вони знатні та й багаті. З усіма він ввічливий, привітний, знає кому яке слово сказати. А принцеса тільки на нього і дивиться. Постеріг це Степан і думає собі:

- Е, справи мої кепські. Не збираюся я до короля в зяті. Треба скоріше тікати, тікати звідси.

От і закінчився бал. Гості декотрі роз'їхались, а декотрі спати пішли. Не спиться Степанові. Взяв він свою сопілку та й вийшов у сад. Ніч тепла, на небі зоряно, а квіти пахоші свої розливають на все довкілля. Гарно тут. Але в його селі

ще краще, там пахне матіола, там дівчата і хлопці на вулиці співають. А тут і сміху дівочого не почувеш: неначе ляльки, та й ті від недбалого майстра, бо у нього і ляльки веселі, аж око тішать.

Дістав хлопець свою сопілку – та як заграє, сумно-сумно, аж дерево росу зронило. Аж чує Степан – двері рипнули. Хтось іде, прямисінько до нього. Придивився – принцеса. Хлопець знітився: от халепа! Ще й попаде, що розбудив її. Та принцеса була на диво тиха і привітна. Такою Степан її ще не бачив.

- Пробач, принцесо, що я збудив тебе.

- Ні, не збудив, бо я й не спала.

- Чом не спиться тобі, принцесо? Адже клопотів у тебе ніяких.

- А в тебе є клопоти?

- Авжеж, є.

- Які? Хіба у нас чогось тобі бракує?

- Бракує, принцесо. Ще й як бракує!

- Чого бракує? Ти тільки скажи моему батькові – і все у тебе буде.

- Бракує мені, принцесо, мого краю.

- Що ж це за край такий? Мабуть, дуже гарний, якщо ти за ним так сумуєш.

- Цей край називається Україна.

- Це ти про Україну грав на своїй сопілці? Тоді вона й справді гарна.

- Так, я про край свій грав на сопілці. Але всього не може розказати сопілка.

- Тоді розкажи ти. Яка вона, твоя Україна?

- Сонце влітку встає рано-рано, ще коли роса спить. Сонце будить росу – вона блищить, як найкращі діаманти.

- Ой, як ти цікаво розповідаєш ...

- Прокидається вся живність. Біжать кури до моєї мами, а вона їм їсти несе... Потім мама доїть корову, і молоко дзвенить, падаючи у дійницю. А птаство співом аж заходить-ся ... Та ти, принцесо, того не зрозумієш.

- Чому?

- Тому, що ти – принцеса.

- І це дуже зле?

- Ні, чому ж ...

- Яка ж я нещасна! – Раптом заплакала принцеса.

- Ти чого? – Аж злякався хлопець. – Хіба я скривдив тебе?

- Ні, я нещасна тому, що я принцеса. І я ніколи не побачу твою Україну і тих курей, що годує твоя мати.

- Ну, це не біда. Ти до нас в гості можеш приїхати. Гос-тював же у нас твій батько. Та й тут у вас також гарно. Просто кожному найдорожче те місце, де він народився. От бачиш, який у тебе гарний сад.

- Але ти про нього не зможеш заграти на своїй сопілці.

- Зате я про тебе можу заграти.

І хлопець приклав до губ сопілку, і полинула мелодія: то ніжна, то примхлива. Принцеса засміялася:

- Виходить, що я – гарна?

- Ти дуже гарна, - сказав хлопець – і сказав це щиро, бо принцеса була на диво гарна, особливо зараз, коли облиши-ла свої примхи.

- А чому ж це ти не просиш моєї руки? Адже так буває у казках?

- Ну, не у всіх. В цій казці так не буде. Бо ти принцеса і маєш вийти заміж за принца.

- А я не хочу, не хочу за принца, - і принцеса тупнула ніжною.

- Та я тебе не змушую, але рано чи пізно, ти таки вийдеш заміж і неодмінно за принца.

- І вийду. Бо ти не хочеш попросити моєї руки.
- Не можу, принцесо.
- Чому? Ти ж сам сказав, що я гарна.
- Я мушу їхати додому.
- Візьми з собою і мене.

Степан засміявся.

- Ти навіть не уявляєш собі, про що ти просиш. Наші дівчата все роблять самі: і воду носять, і перуть, і шиють, і їсти варять, і ще багато чого.

- А прислуга?
- Нема у них прислуги, вони ж не принцеси.
- Бідні ваші дівчата! А все ж візьми мене з собою.
- Ні, принцесо, кожен має жити там, де народився.
- А ти?

- І я. Я незабаром поїду.

- Тоді я помру! – Зойкнула принцеса.

- Ні, принцесо, ти будеш жити довго і щасливо. А на згадку про мене я тобі одну цікаву іграшку зроблю.

- Яку? Я вже хочу знати.

- От, коли зроблю, тоді і побачиш.

Так вони в розмові простояли до ранку. І побачила вперше принцеса, як сходить сонце, і за милувалася тим дивом. А коли вони розійшлися, почав Степан щось майструвати. Нікому він не показував свою роботу, навіть принцесі, хоч вона і дуже просила. Зверніть увагу, не наказувала, а просила.

Принцеса дуже змінилася: стала лагіднішою добрішою, все менше комизилася, часто задумувалась, що їй не чула, як її кликали. Мабуть, від того вона стала ще гарнішою. З того всього, аж король дивувався: що це сталося з його донькою.

А Степан зачинявся в своїй майстерні і щось робив там, таємниче і фантастичне. Працював цілий день. А ввечері,

коли палац затихав, хлопець брав свою сопілку і виходив у сад, і до нього приходила принцеса. Він грав на своїй сопілці, а вона слухала, і їм обом посміхався місяць, і кожна зіронька бажала їм добра. Та все сумнішою ставала принцеса, бо наближався час їхньої розлуки.

І ось настав останній вечір. Зовсім сумна вийшла принцеса. На очах блищали сльози.

- Завтра я їду додому, - сказав Степан.

- А чи не можна відкласти від'їзд? Ну ще хоч на один день! Ну, чому завтра?

- Бо закінчив вже я свою роботу і можу вже їхати.

- А я?

- А ти сядеш за свою прядку. До речі, ти ніби й не рада, що я тобі її полагодив.

- Безглуздя яке! Сидіти і виводити безконечну срібну нитку!

- Але ж тебе це раніше захоплювало.

- А зараз – ні.

- То я даремно приїхав? Даремно виконав таку тонку роботу?

- Ні ..., - опустила очі принцеса, - не даремно ... я прясти-му, але ... ти обіцяв мені зробити щось на згадку.

- Я й зробив.

- Покажи.

- Ось.

І хлопець розгорнув свій подарунок. На срібній підставці витонченої роботи виблискувала дзеркальна куля.

- Візьми.

Принцеса взяла в руки.

- Тепер заглянь.

Принцеса заглянула – і побачила себе.

- Тепер поверни.

Вона повернула кулю іншим боком – і побачила його, Степана. Він стояв під деревом і дивився на неї. Принцеса непорозуміло глянула на хлопця.

- Це.

- Це так і залишиться... коли я піду. А тепер ще поверни. І побачила принцеса їх обох, веселих, усміхнених, і заграла сопілка солодко й ніжно.

- Це диво!

- Але мені однак сумно. Заграй мені.

І хлопець заграв, та так, як не грав ніколи. Вітерець затих, дослухаючись до чарівної музики...

І раптом срібний човник з'явився у повітрі і легенько опустився на землю. А з того човника вийшла фея, легка і гарна, ніби зіткана з місячного світла. Стала вона перед парою і сказала:

- Маєш дар великий, хлопче. Не губи його, неси людям. А ти, принцесо, не сумуй: дар його такий великий, що не може належати тобі одній. Одне я можу зробити: ось на тобі, хлопче, перстень. Одягнеш його на праву руку – опинишся вдома, одягнеш на ліву руку – опинишся ось тут, у саду. Три місяці щороку ти можеш безборонно гостювати у принцеси, і ніхто не сміє тобі перешкоджати, а зараз заграй мені, - нехай послухаю твою чарівну сопілку.

І знову до зірок полинула музика – найдовершеніша на світі музика любові.

Не вдовзі фея покинула їх, а вони стояли до ранку, сумні і щасливі водночас.

Всі вийшли провести Степана. Король, незважаючи на заперечення хлопця, все ж відсипав йому трохи золота, а засмучена принцеса подарувала йому свою хустину, виткану з тієї срібної нитки, що вона напярала.

Одягнув хлопець чарівний перстень – і зник з перед очей

принцеси і всіх спантеличених придворних.

І заплакала принцеса гірко і невтішно. Небо захмарилося, посіріло, почав сіяти дощ. На землю прийшла осінь.

Потім сумно посміхнулася принцеса. Вона сіла за свою прядку і почала прясти срібні нитки – тоненькі-тонісіньки, як павутинки. Що напряде – то й пустить за вітром. А вітер підхоплював їх і ніс та й ніс по світу. Залітали вони і в те село, де жив Степан. Усміхнувся хлопець, побачивши їх. Він зрозумів, що це привіт від його принцеси.

А потім вона зовсім засумувала – і землю скувала зимова крига.

Минув час, і фея нагадала принцесі, що ще трішки чекання – і побачить вона свого милого. І дівчина усміхнулася – і на землю прийшла весна, і завітло все, і заспівали пташки, в'ючи гнізда, і все частіше брала до рук принцеса Степанів подарунок.

Вона чекала. Вона прибиралася. І прибиралася квітом і зіллям земля. А коли з'явився знову у саду Степан, вся природа раділа разом з принцесою. Тоді настало літо.

І так було кожного разу. Всі вже до того звикли і придумали назви до цих пір року. А фея пильнувала, щоб ніщо не порушувало встановленого нею порядку.

Дід Карпо закінчив свою казку і подивився на Тетянку. Дівчинка продовжувала незворушно сидіти, ніби все ще не могла вийти з дідової казки, а потім тихенько спитала:

- Діду, у вас ще є та хустина?

- Яка хустина?

- Ну, та, що вам принцеса подарувала. Адже це ви були?

Дід Карпо посміхнувся у вуса:

- Ні, Тетяно, хустини нема, а от сопілка є.

- То заграйте мені, дідусю!

- Та хто ж з самого ранку грою розважається? Зранку

працювати треба. Що люди скажуть? Скажуть, що дід Карпо – якесь ледащо.

- Не скажуть. Ніхто не скаже, бо всі знають, який ви працюватий. Ну, заграйте, діду.

- Ну, коли не скажуть, то винеси мені сопілку.

Дівчина метнулася в хату і принесла дідові сопілку.

Дід Карпо потримав її в долонях, ніби зігріваючи своїм теплом, а потім приклав до уст...

І полилася тиха музика. Від неї туман розходився, сонце заяскравішало, птаство голосніше заспівало, весь світ змінився, став кращим, добрішим. Але це вже була інша казка – казка живої музики.

А коли дівчинка побігла додому, до діда Карпа підійшла я:

- Пробачте, дідусю, але я також слухала вашу казку.

- А хто ви?

- Я – письменниця-казкарка.

- І як вам моя казка? Сподобалась?

- Дуже сподобалась. Я хочу записати її, щоб прочитали інші діти. Ви непроти?

- Звичайно ж ні. Навпаки, я радий, що казка вам до смаку прийшлася.

- А скажіть, - трохи несміливо спитала я, - так ви... тобто той майстер любив принцесу?

- А мабуть, що любив...

- А чому ж він тоді все-таки не попросив її руки?

- Бо ця казка ніби й не казка, а саме життя. А в житті важко було б уявити собі таке подружжя. Тому й не попросив.

- То ця казка сумна?

- Чому сумна? Отоді б була сумна, якби Степан в палаці назавжди залишився, або якби принцеса з ним поїхала. Тоді хтось з них був би нещасний. А так – казка собі, як казка.

Ми попрощалися. І я пішла додому, щоб записати ту казку для вас.

Пригоди чумака Сидора

Було це дуже давно. Ще коли чумаки у Крим по сіль ходили. Пішов з ними і Сидір. Залишив жінку і дітей – та й пішов.

Довго їхали вони степом, поки дісталися до того Криму. Але таки дісталися. Завантажилися сіллю, накупили усіляких гостинців – та й додому. А дорога далека, важка. Та чумаки – як то чумаки: звикли вже. Ідуть собі та й співають своїх чумацьких пісень.

Аж тут з Сидором приключка приключилася: прибілося до нього маленьке дике козеня. Маленьке, гарненьке, біжить за возом – ну, що тобі лоша!

Чумаки сміються:

- Бери, Сидоре, на віз – та й вези додому – жінці гостинець буде.

Сидір і взяв. А воно й не пручалося. Сидить собі на возі, розумними очима на степ дивиться. Зіскочить з воза, попадеться – та й знову на віз.

Спершу чумаки сміялися, а потім і перестали – звикли.

От ідуть вони та й ідуть. Звісно, чумацька валка: ідуть повагом, на перепочинок зупиняються.

Одного разу, коли стали у пишному видолінку, Сидір пішов собі у степ, і вже далеко відбився від чумацької валки. І чого він там шукав у тому степу? А, видно, що й нічого, просто собі. І козеня за ним ув'язалося. Біжить собі, мекає – з ним і веселіше.

Аж гульк – татари! На валку нападати не насмілилися, а тут побачили одного в степу і наскочили. І що тут робитимеш! Сидір і не з лякливих був, а тут – таки й злякався. Аж підбігає до нього козеня та й каже людським голосом:

- Я обернусь конем, а ти сідай на мене, тримайся добре і нічого не бійся.

Сидір і здивуватися не встиг, - а вже перед ним кінь-красень стоїть. Скочив Сидір на того коня, припав до кінської гриви, а кінь злетів аж під хмари – очі татарам пилюкою позасипав. А ті стояли, приголомшено дивлячись у небо, - і вистрілити ніхто не спробував.

Переніс кінь Сидора у безпечне місце. Зіскочив Сидір на землю. Коли гляне, а перед ним знову козенятко скаче – маленьке, як рукавичка.

- От чудеса, - промовив Сидір. – Якби хтось розказував, то не повірив би.

А козеня й каже людським голосом:

- Гляди ж, Сидоре, про мене нікому не розповідай, бо доведеться тоді нам з тобою попрощатися.

- Добре, - пообіцяв Сидір. І вони пішли до гурту.

Спершу йому аж язик свербів – так кортіло комусь розказати, та він стримувався. Навіть чарку пити перестав, щоб бува сп'яна не проговоритися.

Та от нарешті приїхали додому. Жінка і діти раділи з батькових гостинців, але найбільше всім до душі припало козеня. А воно собі стрибало та бігало, паслося на луці, нікуди у шкоду не йшло, додому само приходило, дітей забавляло.

Отак і жили. Добре жили. Сидір, хоч і не був дуже багатий, та була і хата, і в хаті, та й у дворі щось водилося: мукало та хрюкало, мекало та іржало.

Аж тут жінка якось каже:

- Слухай, чоловіче, давай заріжемо те козеня. Ну навіщо воно нам? Хіба у нас своїх козенят немає?

- Ти що, жінко! Хіба ж воно кому заважає? І шкоди ніякої не робить, і діти його люблять...

- Тільки й того, що люблять. Із-за того козеняти роботи з них ніякої нема.

- Та скільки ж там з нього того м'яса! Воно ж маленьке!
- То й що! От заріжемо – та й годі!
- Не можу я його зарізати, - нарешті змушений був признатися Сидір. – Воно мене від смерті врятувало.

І розповів жінці про свою пригоду у степу.

- Тільки ж гляди, жінко, щоб нікому ні слова!

- Та що ти! Та щоб я... Та щоб мене...

- Ну, добре, добре, - заспокоївся Сидір. Він повірив, що його жінка мовчатиме. А жінка – звісно, жінка: помовчала день, помовчала два – кортить розказати. Помовчала три дні – ще дужче кортить: вже й терпіти несила.

От взяла вона та й розповіла кумі, заставивши її поклястися, що вона нікому не розкаже. То в народі недарма кажуть: “Якщо знає кума, то знає півсела”.

От за якийсь час в селі тільки й розмови було, що про Сидорове козеня. Почув про те пан та й прийшов до Сидора.

- Продай мені своє козеня.

- Воно не продається.

- Не продаєш, то я й так заберу, ти мені заборгував.

- Та немає в мене перед вами ніяких боргів.

- Нема, то будуть.

Та й наказав слугам зловити козеня. Благали діти, аж плакали, і жінка просила – не допомгло. Забрав пан козеня.

- Не журися, - заспокоювала жінка чоловіка, - як прийшло, так і пішло.

- Ой, жінко, - каже Сидір, - чує моє серце, що без твого язика тут не обійшлося.

Полягали спати. Не спить Сидір: все за козеня думає. Аж чує-щось під вікном тихенько замекало. Вибіг він з хати – аж козеня стоїть, від холоду трясеться.

- Сховай, - каже, - мене. А то завтра пан прийде мене шукати. Як знайде, той забере.

- Куди ж я тебе сховаю? Панські слуги такі пронирливі: вони скрізь шукатимуть.

- Стану я тополиною. А ти посади мене біля свого двору, та не забудь кожного дня підливати.

Посадив Сидір тополину та й спати пішов. А жінка пита спросоння:

- А що, Сидоре, щось ніби мекнуло під нашими вікнами?

- Спи, це тобі наснилося.

На ранок пан і справді прийшов козеня шукати. Шукали слуги, шукали - не знайшли.

- Вмів узяти – треба було вміти ще й тримати, - сміявся Сидір.

Так і пішли ні з чим.

А Сидір кожного дня тополину свою підливає, лагідно з нею розмовляє. Спостерегла те жінка та й питає:

- А що це там за деревина біля нашого двору росте?

- Так... Тополина собі.

- А чому я її раніше не бачила?

- Не знаю. Уваги, мабуть, просто не звернула.

- А чому ти її підливаєш щодня?

- Щоб не засохла. Хай росте собі.

- Е, Сидоре, тут щось не те. Давай краще ми її зрубаємо та й спалимо.

- І чого, жінко, ти така навісна? – розсердився Сидір.

- Козеня тобі заважало, і ця безмовна деревина – також.

- Бо користі від неї ніякої нема. Один лише затінок.

- Ні, вже як собі хочеш, а тополину цю я зрубати не дам.

Вичекала жінка слухну годину, коли Сидір в поле поїхав, взяла сокиру та й зрубала тополину. Порубала вона її на шматки і в печі спалила. Приїхав Сидір з поля – а деревини нема. Догадався він, що сталося лихо.

- Що ти, вража жінко, наробила? Нащо ти тополину спалила?

- Спалила – от і все.

Засумував Сидір. Вибрав він попіл, пішов у садок та й закопав його в землю, а сам став і гірко заплакав:

- Прости мені, мій товаришу, не зберіг я тебе.

Аж гульк – а перед ним козеня скаче, живісіньке! Зрадів Сидір.

- Ну, - каже, - друже мій, тепер у нас з тобою одне залишилося: обертайся ти конем – та й помандруємо світ-за-очі. А то клята баба нас обох зі світу зведе.

Як вирішили, так і зробили. Зібрав Сидір харчів у торбу і сказав до жінки:

- Не вмiла ти, жiнко, мене шанувати i до моїх порад дослухатися, то залишайся здорова: їду я світ-за-очі. Поживеш сама – дізнаєшся, по чім кiвш лиха, то й може порозумнішаєш.

Сказав отак Сидір, сів на свого коня та й поїхав. Їде собі, з конем своїм розмовляє. Їде день, їде другий. На третій день опинився він в негустому лісі.

Якось по особливому гарно було тут. Сонце просвічувало між деревами. Дерева кидали свої тіні, і вони здавалися живими, немов жили вони окремо від дерев.

- Отут і спочинемо, - сказав Сидір.

Не встигли вони і по шматку хліба з'їсти, коли йде якийсь пан. Іде собі, ніби прямисінько до Сидора.

- Здоров був, чоловіче добрий.

- І ти здоров будь.

- А чого це ти по світу без діла вештаєшся?

- А хіба цей світ тобі належить, що й повештатись по ньому не можна?

- Та можна. Але ти краще от що: наймайся до мене на роботу.

- А яка ж у тебе робота? – запитав Сидір.

- Як для тебе, то якраз підходяща. Розумієш, є у мене три сини. Норовисті хлопці. Шукаю я їм наставника. Як витримаєш з ними три дні, виконуватимеш все те, що тобі загадаю, нагороду дістанеш, а коли ні, то... то візьму я тоді твого коня.

- Е, ні, - сказав Сидір, - на таке я не пристаю. Бо, що я вартий без коня? Краще тоді відразу голову мені зітнеш.

- То й згода. Як я твою голову зітну, то й так кінь мені дістанеться. А ти які умови ставиш?

- Ет, які там умови! Миску каші та й кусок хліба. Але коню, щоб гарне стійло і харч, щоб добрий був.

- Е, то ти за свого коня більше журися, як за самого себе, - хитро примружився пан. - Ну, то й пішли - тут недалеко.

Не зважив Сидір на коня. А той якось сумно плентався, понуривши голову.

Прийшли. Широкий двір просто серед лісу. Простора оселя. Увійшли в оселю. Тут тільки Сидір зрозумів, куди він потрапив. І йому стало лячно.

- Ось мої три сини, - гордо сказав господар. І Сидір побачив трьох велетенських зміїв, у кожного з них по три голови.

Один змій – повзучий, другий змій – летючий, а третій змій – що полум'ям дихає.

Усміхнувся господар:

- Ну, як тобі мої хлопці?

А Сидір йому:

- Хлопці, як хлопці: нічого особливого.

І змії від тих слів, ніби якось поменшали.

- І тобі не страшно? – здивувався господар.

- У страху очі великі. А в мене ж звичайні.

- Ходімо, я покажу тобі, де ти спатимеш.

- Та, що там, - відмахнувся Сидір, - де мій кінь, там і я.

- Не гоже, щоб наставник моїх синів та спав на конюшні.
- Та я чоловік простий, звик вже з конем одною попоною накриватися. І розуму від того, уявіть собі, не меншає.

Було видно, що господар з того був не дуже втішений.

От настала ніч, всі поснули. Не спить лише Сидір та кінь його.

- Ех, вляпалися ми з тобою, - сумно сказав Сидір.

- Ще й як! – погодився кінь. – Чому ти на службу став, мене не спитавши?

- Та як же я мав тебе питати, коли ми були не самі?

- Воно то так... Але це і є той чаклун, що обернув мене на коня. Тільки й того, що можу іншу подобу приймати.

- А за що він так тебе?

- О, то довга історія.

- А коротко можна?

- Та можна, чом би й ні! Був я собі хлопцем, от, скажімо, як і ти. Та була в мене дівчина – гарна, як зоря вранішня. На моє лихо зайшли ми з нею у цей ліс і сподобалася вона злому чаклунові. От і...

- Отуди к бісу! Якого ж ти лиха завіз мене сюди, якщо ти знав?

- Винюся, брате, винен. Але так захотілося на свою зіроньку хоч краєм ока глянути.

- Розумію тебе, ще й як розумію... А де ж вона, твоя дівчина? І чому ми її ще й досі не бачили?

- Він її у темниці держить. Он чуєш, співає ...

І справді, почувлася тиха дівоча пісня. Голос був предивний. Від тієї пісні, здається, зорі плакали, і роса впала на землю і ліс.

*Якби мені полинути
За високу гору,
Якби мені та й почути*

*Милого розмову.
Нема мого миленького,
Нема та й не буде,
Ізв'ялили моє серце
Чужі лихі люди.*

Кінь тихо заіржав. Раптом почувся гнівний голос господаря:

- Зараз же перестань! Спати по ночах не даєш!

- Вже мені і поспівати не можна?

- Не можна. Виходь за мене заміж – то й будеш співати, скільки заманеться.

- Не вийду я за тебе, не вийду!

В голосі дівчини розпука й сльози.

- Ось прийде мій Іванко і визволить мене.

- Аякже! Чекай! Його вже і в живих нема.

- Ні, він є, і чує моє серце, що він десь зовсім близько.

- От клята дівка!

І почувся посвист батога, і удар, і легкий зойк.

- Не можу! – тихо зітхнув кінь, що відтепер для Сидора мав ім'я Іванко.

Раптом відчинилися двері і вбіг розлючений господар. Він почав несамовито шмагати коня батогом.

- Е, ні, господарю, - прискочив до нього Сидір, - такої умови у нас не було.

Той різко розвернувся і пішов геть.

- Що робити будемо? – тихо спитав Сидір.

- Не знаю, брате, - відповів Іван, - знаю лише одне: я не піду звідси, доки не звільню її, або ж не загину. От жаль мені лише, що й тебе в цю халепу втягнув.

- Не жалкуй, брате. Вдвох воно легше, ніж одному.

Вранці повів Сидір свого коня напувати. Аж бачить – на дереві сільце, а в тому сільці пташка заплуталася.

- Зараз я тебе звільню, бідолашна, - сказав Сидір і обережно вивільнив пташку. А та пурхнула на вищу гілку та й заспівала. Та так, що Сидір з Іванком і слова розібрати могли.

- Ой, знаю я вашу біду, та допомогти вам не вмію. Та чим можу, допоможу. Ось нате вам по три насінинки: одна порятує вас від зміїної отрути, друга – від полум'я, а третя від сили злих чаклувань.

Кинула пташка ці насінини та й полетіла собі.

А Сидір з Іванком ще трохи постояли, зачудовано дивлячись їй услід, та й повернулися до двору.

Господар вже на них чекав. Думав – утекли.

- Поїдеш з синами в поле. То гляди мені, за хлопцями наглядай, але й сам не ледачкуй.

Поле було серед лісу. Змій, що полум'ям дихав, дихнув – і спалив весь бур'ян і деревця, що насіялися на полі. Змій повзучий проповз полем – той зорав всю нивку. А змії летючий пролетів над полем, засіваючи його насінням. От і впорались. Сидір аж подивувався, як це у них вправно вийшло.

- А тепер ти на своєму коні води навози та полий нивку, бо щось дощу давно не було, земля суха.

- Ще б не суха, - зауважив Сидір, - не треба було її своїм полум'ям так палити.

- Чи ви чули, хлопці? Що це за комариний писк?

- Провчимо його?

- Провчимо.

- Хто візьметься?

- Та я, - зголосився повзучій змії. Та й кинувся на Сидора з конем. Ужалив одного, ужалив другого - а ті й нічого: стоять собі.

- Що за оказія? – здивувалися змії.

- Дай-но я, - сказав той змії, що полум'ям дихає.

Дихнув раз – нічого, дихнув удруге – нічого. Дихнув у третє – а ті стоять собі.

Зрозуміли змії, що Сидір і кінь його не такі вже й прості, і що боротися з ними не так вже й легко буде.

- Ану, брате, спробуй ти, - звернулися до летючого змія. А той змії та був чаклуном. Від батька дещо вмів. Особливо йому вдавалося страх на людину наганяти.

Так навіть у батька не виходило. Політає над кимось трохи – то той вже стоїть ні живий, ні мертвий. Політав він і над Сидором, чаклуючи, а Сидір стоїть собі посміхається, і кінь стоїть, копитами перебирає.

- Що за чудасія, - дивувалися змії.

А Сидір їм:

- Побавились, хлопці? Тепер відпочивайте. А ми по воду поїдемо.

Річка була недалеко, та відразу показуватися не стали: вирішили послухати, про що змії між собою говорять, що замишляють проти них. Один сказав:

- Боротися з ними – не така, видно, проста штука, раз ми не впорались.

- Ет, дурне кажеш, брате! Проти нашого батька ніхто не встоїть.

- А що батько?

- А батько на них дракона з загадками випустить. Так загадок ще нікому не вдавалося відгадати.

- А які на цей раз будуть?

- Ну, приміром, перша: що це за звір, що має шість ніг, дві голови і один хвіст?

- І що це за звір? Я такого не знаю.

- Невже не знаєш? Вершник на коні.

Зареготали.

- А друга?

- А друга: біжить, біжить – не вибіжить: тече, тече – не витече.

- А що ж воно таке?

- Ти, брате, хоч і маєш три голови, та можна подумати, що ти безголовий. Це ж ріка.

Знову регіт.

- А от третю ні за що не відгадати.

- Ну-ну! Ніколи не думав, що загадки так цікаво відгадувати.

- Та ти ж ще ні одної не відгадав.

- Однак цікаво.

- А третя: вранці на чотирьох, опівдні на двох, а ввечері – на трьох.

- Ого, яка складна загадка.

- Нічого складного. Це людина.

Таке вигдавав. А де ж ти бачив, щоб людина на трьох чи на чотирьох ногах ходила?

- Ну, ми того не знаємо, бо ми змії. Але людська дитина перед тим, як навчитися ходити на двох ногах, лазить на руках і ногах, тобто на чотирьох. Потім вже, так би мовити, опівдні, - на двох, а коли людина зістаріється, то ходить з палкою, тобто на трьох...

- Отут і кінець тому чумакові: він ні за що не вгадає!

- А що, коли все-таки відгадає?

- Тоді батько зачаклує його у якусь тварину.

- Але ж ти не міг його зачаклувати.

- А батько зачаклує. В мене ще не дуже добре виходить. А від батькового чаклування ще ніхто не втік.

- Тут Сидір почав ніби покрикувати на свого коня, немов щойно тільки під'їхав.

Полили ниву. Почали збиратися додому. Змії собі своєю

дорогою намірилися, а Сидір вирішив ще коня трохи попати. Підійшли до узлісся – аж тут побачили сарну: в капкан потрапила бідолашна. Сидір звільнив її, пожбував той капкан у злості.

- Понаробляли всякої пакості, - сказав.

А сарна стоїть – не тікає, цікавими очима на Сидора дивиться.

- Ти чого? – запитав той у неї, ніби тварина і справді його могла зрозуміти. А вона й зрозуміла.

- Я бачу, що добра ти людина, - сказала сарна людським голосом, - і хочу тобі допомогти. Я знаю вашу біду. Знаю і небезпеку, що вам загрожує. Є одна таємниця, котру треба вам знати. Змії страшні тоді, коли їх бояться. А коли ти назвеш котрогось з них, скажімо, ящіркою, то ящіркою він і стане. От і все.

- Невже все так просто?

- Отак просто і є. Та це не так уже й легко, бо страх відбирає у людини розум, і людина тоді вже нічого не може.

- Ну страх свій я у степах розгубив, коли з чумаками в Крим по сіль ходив.

- То й добре. Тоді іди сміливо і нічого не бійся. А ще... Не забудь про мене і про ту пташину, що насінинки тобі дала. Ми також жертви страшного чаклуна.

- То ви...

- Ми – дівчата.

І в голосі сарни почулися сльози.

- Тут багато таких.

- От капосна тварюка!

- Не кажи так, бо він таким і буде!

- Але у пташки тієї насінинки були проти чаклунства.

- Е, це вже потім ми у лісі дерево таке знайшли. Та було вже пізно. Добре, що тебе хоч врятували.

- Дякую вам... А як же вас всіх розчаклувати?
- Не знаю. І ніхто того не знає. Десь у безкрайніх розлогих степах живе степова Мавка. Кажуть, вона знає. Але як її знайти?
- Дякуємо тобі сарна... Чи пак як тебе звати?
- Колись Галиною звали.
- Дякуємо тобі Галинко! Ми обов'язково вас всіх розчаклуємо.

- Це і мою Настуню може спіткати така доля захвилювався Іван.

- А певно, що може.

- Сарно, голубонько, пошукай ту пташку. Хай летить вона у чаклунову темницю. Хай передасть вона чудодійні насінинки дівчині Насті і хай скаже їй, що я її люблю.

- Зроблено. Насінинки в темницю ми вже передали. А про свою любов ти їй незабаром сам розкажеш.

І сарна зникла. Друзі ще якийсь час постояли, приголомшені та й пішли до двору. А назустріч їм вже господар їхав.

- Де це ви так довго тинялися?

- Я попас трохи коня. Хіба не можна? Роботу свою ми ж зробили.

- Так, зробили. Побачимо, як завтра буде.

От настав і другий день. Всі зібралися в широкому дворі. Вийшов господар і сказав до Сидора:

- Я тебе брав за наставника до своїх синів. І, ясна річ, наставник має бути розумним. От зараз ми й перевіримо, який ти розумний. Зараз ти будеш відгадувати загадки. Загадки тобі загадуватиме дракон із шістьма головами. Гей, драконе, виходь!

І вийшло страшне чудовисько з шістьма головами, і з кожної паці – полум'я пашить. – Ти готовий?

- Ще ні. Я хочу голови твого павука перерахувати, бо їх здається не шість, а лише три.

І справді перед ним був... павук, щоправда величезний і страшний, та голів стало й справді три

- Досить, - закричав господар. – Ти відгадуєш загадки? Чи я тебе...

- Та ж відгадую, - сказав Сидір, - тільки в твого павука, здається, таки одна голова.

- Годі! – закричав господар. Але в павука і справді залишилася лише одна голова. Всі зачудовано на нього дивилися.

- Та давай вже свої загадки, - посміхнувся Сидір.

Ви, звичайно, зрозуміли, що Сидір їх відгадав. І коли була розгадана третя загадка, всі розійшлися, кожен зайнятий своїми думками: одні – як робити людям зло, інші – як його перемагати.

Погнав Сидір пасти свого коня на галявину.

От, коли відійшли вже вони на безпечну відстань, Сидір і каже:

- Послухай, Іване, треба нам трохи тих протичаклунських насінин дістати.

- А для чого? Ми ж маємо, і Настуня має. Е, брате. Треба тими насінинками всю ту нечисть нагодувати.

- Нечисть? Ще й на неї таке добро переводити?

- А ти подумай гарненько. От зараз шестиголовий дракон став павуком, але ж чаклун знову може його драконом зробити. Треба, щоб на всю його нечисть його чари не діяли.

- І правда. Ну і розумний ти чоловік, Сидоре! – похвалив товариш.

- А ти думав, у Крим по сіль дурні ходять? Та давай краще думати, як нам сарну викликати.

- А як ти її викличеш?

- А я здається придумав, - сказав Сидір. Не може бути, щоб серце дівчини на пісню не озвалося.

І Сидір заспівав:

*Сонце низенько,
Вечір близенько.
Спішу до тебе,
Моє серденько.
Ой, вийди, вийди,
Серденько Галю,
Серденько, рибонько,
Ти ж мій кристалю...*

І вийшла сарна. Вона стояла неподалік і слухала. З очей її котилися сльози, справжні людські сльози.

- Чого ж ти плачеш, голубонько? – запитав Сидір.

- Ой, не ятри мою душу. Краще скажи для чого кликав? Адже кликав?

- Кликав.

І розказав Сидір про свій задум.

- Це ти добре придумав. Я покажу тобі дерево, що квітне круглий рік, що має смачні і поживні плоди, а в тих плодах – ці коштовні насінинки.

- А чаклун про це дерево знає?

- Ні. Воно росте в іншому лісі. Туди не сягають його володіння.

- Це добре. Тоді ходімо.

- А скажи мені, як ти заставиш ту нечисть проковтнути хоча б по насінинці?

- Ну, про це не турбуйся. Я ж чумак, а чумаки, знаєш...

- Та знаю...

І Галя знову заплакала.

- Не плач. Ходімо. І знай, якщо треба то я й самого чорта одурю.

Дорога була далека. Всі потомилися, та таки дісталися до того дерева, що як жар горіло своїм яскравим цвітом. На одній гілці – цвіт, а на другій – плід.

- От диво, - сказав Сидір. І дивився, і не міг надивитися.
- Он бачиш, - сказала Галя, - плоди трьох кольорів. В них – різні насінинки. Проти чаклунства – он ті, жовтогарячі.
Сидір підійшов до дерева і сказав:

- Спасибі тобі, мудре дерево, що добро твориш.

І дерево ніби зрозуміло слова Сидора, нахилило свою крону.

- Ой, - скрикнула сарна, - воно живе, воно розуміє.

- Звісно, розуміє . Кожна рослинка на світі – жива.

І раптом вони почули голос, що виходив, ніби з надр землі.

- І тобі спасибі, чоловіче добрий, що прагнеш боротися зі злом. Я дам тобі особливий плід. Їх у мене не так уже і багато. Він збереже твою силу, і ніхто ніколи не зможе тебе подолати.

І до ніг Сидора впав невеликий, схожий на звичайне червонобоке яблуко соковитий плід. Сидір половину з'їв сам, а другу віддав своєму коневі.

- Спасибі тобі, мудре дерево. А чи не знаєш ти, як розчаклувати всіх зачаклованих?

- У мене немає такої сили треба шукати степову Мавку.

- А де ж її шукати?

- У дикому степу, що по дорозі до Криму.

- Знаю, знаю я ті степи, - вирвалося у Сидора. – А як знайти її?

- Запасися водою. А в спекотний день на безлюдді вийде до тебе дівчина у вінку з польових квіток. Пити попросить. Напій її, а тоді вже проси, що тобі треба.

- Та ж бачили ми не раз з чумаками ту дівчину. І нікому й в голову не приходило, що це степова Мавка. Невже це вона?

- Вона і є. Та гляди, не спробуй до неї залицятися, бо

щезне і нічого не зробить.

- Дякую тобі, добре дерево. Та ще дай нам трохи жовтого протичаклунського насіння. І вибач, їстимуть його на цей раз зловмисники. Та це лише для того, щоб подолати їх.

- Добре чиниш. Щастя тобі.

- Ледве на ранок повернулися вони до двору, втомлені і забрьохані. Та відпочивати було вже ніколи: господар вже не спав.

- Де це ти швендяв всю ніч? – накинувся він на Сидора.

- Та в лісі заблукав. Ледве вибрався.

Це було дуже схоже на правду.

- Ти знаєш, що тебе ще сьогодні робота чекає?

- Та ж знаю.

- То ходімо покажу.

Прийшли на узгірок. Там була вкопана в землю величезна бочка. Господар хитро так примружився:

- Оце до вечора наповни її водою. Гляди ж мені, не ледачкуй.

Та й пішов собі геть. Обійшов Сидір навколо бочки. Кінь його тут-таки травичку поципує.

- Де ж тут заковика? – задумався Сидір. – Якщо б все було так просто, то і роботи мені такої не дав би.

Аж тут пташина на гілці защебетала, промовляючи: - Бочка без дна. Бочка без дна. Скільки би ти в неї не лив води, вона ніколи не наповниться. Вода з неї витікає струмком, он там, у долині.

- Ах, ти, пройдисвіт, - вилаявся спересердя Сидір.

- Покажи мені те місце, де вода витікає.

І пташка полетіла, а Сидір пішов за нею. Незабаром він все зрозумів: бочка була вкопана в землю, і вода мала собі вихід і спокійнісінько витікала.

- Так, - сказав Сидір. – Доведеться полагодити клятву

бочку.

І він почав тягати важке каміння, колоди, щоб загородити витоку. Підпряг до роботи і коня. Працювали довго і вперто. Аж потім Іван зітхнув:

- Нічого не вийде, треба нашу гать ущільнити, бо вода однак витікатиме.

- Так, - погодився Сидір, - але у нас нічим, ну, хоча б глини. Але ж нема.

- Я спробую вам допомогти, - прощобетала пташечка. – Чекайте мене тут.

І вона полетіла.

- Що ж вона може? – розмірковував Сидір.

- Певно, щось може, - сказав Іван.

Не встигли воно договорити, як в небі, наче хмара диво-вижна з'явилася.

- Ластівки, - сказав Сидір.

Так, тьма ластівок. Вони прилетіли їм на допомогу. Пташки заклопотано літали і старанно замурували кожну щілинку, навіть щонайменшу.

Сонце вже пекло по-полудневому, як пташина робота була скінчена. Тепер взявся до роботи Сидір, бо бочка була ще пуста. То це вже були дрібниці. Щиро подякував Сидір своїм помічникам, бо що б він і справді без них робив.

Добре довелося Сидору лоба загріти, бо клята бочка була таки велика. Але тішило те, що вода з неї тепер не витікала, і бочка поступово наповнювалася.

Сонце вже хилилося до вечора, коли Сидір вилив останнє відро і сів нарешті трохи відпочити.

Аж тут і господар не забарився і відразу накинувся на Сидора.

- Ти чого тут розсівся? Хіба роботу зробив, що відпочиваєш?

- Та зробив.

- Як?

Господар не повірив і заглянув у бочку: вона була повна. Він не вірив сам собі. Стояв і спантеличено дивився на Сидора. Сидір усміхнувся.

- Я думав, ти і справді добрий господар, а ти – так собі, тьху.

- Що ти мелеш!

- Та хіба буде у доброго господаря така дірява бочка, як у тебе? Довелося лагодити.

Господар понуро стояв і мовчав.

- Ну, все, - сказав Сидір, - я три дні прослужив. Тепер мені належить платня.

- Зараз одержиш, - із злістю мовив чаклун і почав чаклувати. А Сидір стоїть собі і посміхається. А потім і каже:

- Даремно стараєшся. Нічого у тебе не вийде.

Чаклун би і не слухав Сидора, та в нього і справді нічого не виходило. І він ніби зм'як, змалів і на виду змінився.

- Скажи мені, Сидоре, - звернувся ніби лагідно господар. – От ти ніби простий чоловік, а насправді ж воно не так, Ти обійшов всі мої хитрощі. Як це тобі вдалося? Відкрий мені свою таємницю.

- Е, - сказав Сидір, - умови у нас такої не було. Ти ж мені свої таємниці не відкриваєш.

- Та в мене і таємниць нема. Ти вже знаєш, що я – чаклун. То це вже й не таємниця. А от ти ... І не чаклун ніби, а не можна тебе ні розгадати, ні подолати.

- Та я з чумаків – у тому вся розгадка.

- Е, ні, не тільки в тому. Знав я і чумаків, та ніхто з них не був схожий на тебе.

- Ну, гаразд, - ніби повагавшись, сказав Сидір. – Я відкрию тобі свою таємницю. Та за це я в тебе нагороду попрошу.

- Проби, що хочеш. Я згідний. Бо вже мене дуже цікавість розбирає.

- Сидить у тебе в темниці дівчина Настуня.

- Сидить, клята. То й що?

- Випусти її.

- Ти що, з глузду з'їхав? Та я її краще в сарну оберну.

- Як хочеш. Тоді моя таємниця при мені і залишиться. А вона б тебе могла зацікавити. Ну що тобі з того, коли ще одна сарна по лісу бігатиме? А таємниця ...

- Ні, вона вперта, і я мушу її в сарну обернути.

- І не обернеш!

- Оберну!

- Давай так: якщо ти Настуню не обернеш в сарну, то віддаєш її мені. А я тобі за те таємницю свою розкажу. Згода?

- Згода. Але ти програв, бо оберну я її в сарну.

Привели Настуню. Вона й справді була гарна, але сумна і бліда. Довгі коси спадали до пояса, брівки чорненькі, наче намальовані, а очі – великі та карі, а них смуток і по сльозі в кожному. Глянув на неї чаклун – і ніби скам'янів. Та недовго отак постоявши, сказав:

- Востаннє тебе прошу: виходь за мене заміж. Багатою тебе зроблю, найбагатшою в світі.

Кінь несамовито рив копитами землю.

- Не підю я за тебе, сказала ж, - тихо відповіла дівчина.

- Жаль мені, але доведеться тоді обернути тебе на сарну.

- Та що вже хочеш зі мною роби.

І чаклун почав чаклувати. Так ретельно він вже давно не чаклував. Та марно: нічого в нього не виходило. Тоді гукнув він спересердя:

- То забирай її з очей моїх! Тільки скоріше, поки я не передумав.

- Сідай, дівчино, на он того коня і нічого не бійся, - сказав Сидір до Насті. – Кінь той знає, куди тебе везти.

А коневі шепнув:

- До мудрого дерева.

Кінь мотнув головою: ні, мовляв.

- Не сперечайся, - сказав тихо Сидір, – роби як велю. Рятуй дівчину. І чекай там на мене.

Дівчина сіла на коня, і кінь поніс її швидко і прудко до мудрого дерева, далі від володінь злого чаклуна.

- А тепер розкажуй мені свою таємницю, - втомлено опустився на землю чаклун.

- Тепер розкажу ... Є у мене такі насінинки, що роблять людину мудрою.

- Давай, давай їх мені! Скоріше! Хочу бути наймудрішим!

- Добре, - сказав Сидір. – Але ж і синів своїх поклич, і дракона, і ще хто там у тебе є.

- Ні, я один хочу бути розумний, найрозумніший.

- То добре. Але ж, уяви собі, як тобі буде важко щось робити, коли докола тебе будуть самі дурні. Навіть поговорити про щось розумне ні з ким буде. Загинеш з нудьги. А тепер уяви собі, які загадки зможе загадувати твій дракон, якщо він буде ще мудріший.

- Це правда, але тоді так: вони нехай будуть розумні, а я – найрозумніший.

- Ну, гаразд, - погодився Сидір, - клич їх.

Чаклун свиснув, та так, що з дерев листя посипалося. До них тут – таки з'явилися його сини, дракон, що знову був з шістьма головами, і ще якесь гаддя. Сидір дістав протичаклунські насінинки.

- Але спершу ти, - сказав чаклун до Сидора, - щоб ти нам часом якоїсь пакості не дав.

- З задоволенням, - сказав Сидір, ковтаючи насінинку.
- А тепер – всім! А мені найбільше.

Сидір ходив поміж отою осоружною нечистю і в кожную пащу кидав по насінинці. Він лише пильнував, щоб нікого не пропустити. Решту ж насінин проковтнув сам чаклун.

- Ти знаєш, - сказав він Сидору, - я так і відчуваю, як збільшується мій розум.

- От і добре, - усміхнувся Сидір. – То може ти все – таки заплатиш за мою роботу?

- Е, - сказав чаклун, - то це треба було б, щоб я геть дурним був, щоб живим пустив тебе звідси. Я один маю бути найрозумнішим. Хапайте його!

Але Сидір був напоготові. Він вихопив свою шаблю, що з нею в дорозі не розлучався. Всі злякано зупинилися. Сидір звернувся до повзучого змія – одного з синів чаклуна. Він добре пам'ятав, що казала йому сарна.

- От ти, приміром, хто? Ящірка ти, от хто!

І диво, - той і справді став ящіркою і заховався в траві.

- А ти хто? – звернувся Сидір до летючого змія. – Ти всього-на-всього жук, справжнісінький жук.

І той справді став жуком і сів на листочку.

- А ти? – звернувся до змія, що дихав полум'ям. Ти – світляк, світитимеш вечором у темряві – хоч така користь з тебе буде... А ти? – звернувся Сидір до дракона. – Я ж тобі вже казав, що ти – павук. Павук і є.

І дракон відразу ж став павуком.

Чаклун з усіх сил махав руками, чаклував, щоб повернути своїм підданним їх попередній вигляд, але в нього нічого не виходило.

Тоді він впав перед Сидором навколішки:

- Не губи мене, Сидоре! Буду тобі за побратима. То ми з тобою...

- Цить, капосний! Не було такого і не буде, щоб чумака з нечистим братався. Але от... Що мені з тобою робити? Ти... мухомор – ось ти хто! І шапочка у тебе яскрава, щоб здалеку видно було.

І тут-таки перед очима у Сидора, ніби щойно виріс яскравий мухомор. Сидір обійшов його гидливо, підійшов до бочки, що була заповнена водою, умився і сів відпочивати. Та не сиділося йому тут, де щойно він подолав зло. І Сидір пішов до чаклунової господині.

- Золота його мені не треба, хоча й заборгував мені господар за службу. Візьму лише фляги для води та харчів трохи. От і все.

І пішов, не зачинивши воріт за собою. А для чого? Вийшов Сидір на знайому галявину і заспівав, та так лунко і розкотисто, що, певно, і в сусідньому лісі чути було:

*Ой, вийди, вийди,
Серденько, Галю...*

Не доспівав він і рядочка, як сарна вже тут стояла.

- Я була тут неподалік, - сказала вона, - і все бачила. А що тепер?

Вона була в тривозі.

- А тепер, Галю, веди мене до мудрого дерева, бо я сам далебі дорогу не знайду.

І вони пішли. Сидір йшов легко, немов не він сьогодні так натрудився. А сарна йшла понуро, опутивши голову.

- Ти чому така сумна? – нарешті звернув увагу на неї Сидір.

- Та... - і очі звела, повні сліз.

- Чи не рада, що ми всю нечисть понищили?

- Рада, ще й як рада!
- Щось не видно.
- Та я журюся не про те.
- А про що ти журишся, ясочко?
- Та журюся, що сарною, мабуть на світі проживу весь свій вік.

- Та ти що! – сполохався Сидір.
- Хіба ти мені не віриш? Чи Івану не віриш? Та ми ж ідемо шукати степову Мавку, а вона вже нам підкаже, як вас розчаклувати.

- А як не підкаже? А як не знайдете? А як забудете про нас?

- Е, дівчино, не знаєш ти чумака Сидора. Чекайте нас, ми повернемося.

І тут підійшли вони до мудрого дерева, де на них з нетерпінням чекали. Спершу була безмежна радість. Раділи з перемоги. Дякували мудрому дереву, дякували одне одному. А потім почалися сльози. Плакала Настуня, бо ні за що не хотіла розлучатися з Іваном.

- Я поїду з вами, - говорила крізь сльози дівчина.

- Та зрозумій ти, - переконував Сидір, - кінь у нас один. Тобто... - Сидору стало ніяково, що він заговорив про коня при Настуні. Та того ніхто не помітив.

- Я пішки піду, - плакала дівчина.

- Поживи у чаклуновій оселі, - умовляли її Сидір з Іваном.

- Та ні за що! Ні однієї хвилиночки!

- З нами тобі не можна. І треба тобі тут нас чекати, щоб ми тебе потім знову не шукали. Тут ти будеш у безпеці, всі лісові мешканці будуть з тобою.

Настуня мусила змиритися. І хлопці вирушили в дорогу.

Дорога була довга і трудна. Підбилися в коня ноги, зазнали обидва холоду і голоду. Мали ще чимало всіляких пригод. Та не про те сьогодні мова.

От дісталися вони нарешті до тих розлогих степів, по котрих чумаки з Криму сіль везуть.

Сонце тут смажить, ніби на гарячу пательню потрапили, - ні тобі хмариночки!

- Ой, брате, пропадемо ми тут, - благально сказав зморений вкрай Іван.

- Назад вороття нема, - відповів Сидір. - А ти, брате, про Настуню свою думай. Ти ж любиш її?

- Ой, люблю!

- То терпи. Вони ж там на нас чекають.

- То дай же хоч води напитися.

- І води не дам. Хіба що трохи, губи змочити. Напоїмо Мавку, а решту – самі!

Сидір і сам ледве здобувся на голос. Змочили губи – і рушили далі. Аж тут десь опівдні, саме, коли сонце вже їх, здається, досмажувало, з'явилася дівчина. Вона йшла їм на зустріч. Та гарна ж, у вінку з польових квітів. Квіти свіжі, ніби щойно зірвані, ніби і сонце їх не пекло. Дівчина йшла прямісінько до них. Хлопці і про спрагу забули. А дівчина чинно привіталася і попросила, звертаючись до Сидора:

- А чи не маєш ти, козаче, часом води напитися?

- Є у нас вода, пригощайся, красуне!

І подав їй Сидір флягу з водою. Дівчина відпила трохи, а решту вилила коневі під ноги. Сидір з Іваном остовпіли, а дівчина зареготала:

- Що? Жаль води?

А Сидір поспішно:

- Ні, красуне, не жаль.
- Знаю, знаю, що мене шукаєте, і знаю, для чого.
- Допоможи нам, коли твоя ласка.
- Авжеж допоможу. Ви ж мені і води не пошкодували.

Повертайтеся до мудрого дерева. Відміряй від дерева три кроки і копай криницю. Вода в тій криниці буде цілюща і благодатна. Нап'ється хворий – одужає, нап'ється немічний – міцнішим стане, нап'ється сильний – сили йому примножаться. І зніме та вода всі злі чари та наговори.

А за ваші добрі серця скорочу я вам дорогу. Так що не жалійте води – незабаром матимете її вдосталь. А зараз ... І вона вирвала квітку із свого вінка і подала Сидорові.

- Візьми цю квітку і обоє закрийте очі.

Квітка була в руці у Сидора, друзі закрили очі, лише на мить закрили, ще у вухах дзвенів чарівний голос степової Мавки, а вже були вони у своєму лісі біля мудрого дерева. Ніхто не сподівався, що повернуться вони так швидко.

Напившись досхочу джерельної води та добре відпочивши, взявся Сидір за роботу – криницю копати. Недовго і копав – як благодатне джерело забило. Наповнилась Сидорова криниця цілющою водою, і всі, хто того хотів, могли пити її, вмиватися нею. Напився кінь – парубком – красенем став, напилася сарна – стала прегарною чорнявкою з довгою косою. А пташина мала пити не стала:

- Полечу перше і оповіщу всіх мешканців лісу. Бо як вони знатимуть? А вже потім ...

І полетіла. І, випереджаючи її, линула радісна пісня про цілющу воду з криниці, що викопана чумаком Сидором біля мудрого дерева.

Приходили, прибігали, прилітали звірі і птахи. Вони пили цілющу воду і ставали людьми – спадали з них злі чари.

Скільки ж їх, врятованих! І вся вони дякували чумакові Сидору. А Сидір сказав:

- Не мені дякуйте, а всім: і мудрому дереву, і сарні ... - і запнувся, - Галі, і Іванові, і маленькій пташині ...

Повів очима, шукаючи пташку, та її не було. Вродлива невеличка блакитноока дівчина посміхалася до чумака:

- Ось де я!

І Сидір також посміхнувся.

- А ще дякуємо Мавці степовій, що нарадила нам цю криницю викопати.

Сидір підійшов до криниці і кинув у воду квітку з вінка степової Мавки:

- Хай твоя квітка ніколи не в'яне!

- Я чую тебе, - долинув здалеку ніжний дівочий голос.

- Невже із степів її голос долинув аж до нас? – здивувався Сидір.

І почув далекий загадковий дівочий сміх.

Та раптом зашумів вітер – верховинець, листя з дерев посипалося, крони понахилялися. І на галяву просто згори опустився зелений трон, уміло змайстрований з гілок і заквітчаний усіляким лісовим зіллям.

- Лісовий цар, - загуло довкола.

На троні сидів невеличкий зелений чоловічок. На голові в нього була корона з дубового листя. Всі схилилися перед ним. Лише чумак Сидір стояв собі та й спокійненько розглядав лісового царя.

- А ти, чумаче, чому переді мною не схилиш свою горду голову? – озвався після привітання цар до Сидора.

- Бо не чув ще нічого про твої вчинки, царю, і не знаю, чи добрі вони, чи злі.

- Я дбаю про всі ліси на землі, про всі дерева, кущі, зілля,

про всю живність. Я слідкую, щоб все росло і цвіло в свій час, щоб всі законів лісових дотримувалися.

- Тоді я схиляюсь перед тобою, царю, - і Сидір вклонився цареві. – Але дозволь запитати тебе, як же так сталося, що допустив ти в свої володіння злого чаклуна?

- Скажу. Щоб цінувалося добро, мусить бути і зло. Боротьба із злом гартує і єднає всіх.

- Ні вже, царю, придумай щось краще для єднання. На те ти й цар, - сказав Сидір.

- Гарзд. А тепер скажи мені, Сидоре, як я маю тебе нагородити за те все, що зробив ти?

- Коли твоя ласка, - сказав Сидір, - то я б хотів мати коня, бо без коня мені не добратися додому.

Цар плеснув у долоні – і на галяві з'явився кінь: грива – як жар, копита – місяцем підковані. Подякував Сидір за такий дарунок.

- Проби ще. Що хочеш, проби, - сказав цар.

- А мені більше нічого не треба. Силу маю, руки вмілі, - захочу – все матиму.

- Гордий ти, чумаче. Та я все ж нагороджу тебе. На ось тобі батіг. Кого вдариш ним – покірним тобі стане: чи то звір, чи людина.

- От дякую тобі, царю. Для жінки моєї це те, що треба.

- Ну – ну, це не для жінок.

- Та я легенько, люблячи, щоб розумнішою була.

Всі засміялися.

- А ще ... На ось тобі гаманець, котрий ніколи не буде порожнім, скільки б ти з нього не брав. А ще ... Перстень. Бо яка ж казка без чарівного персня? Як сутужно тобі буде, поверни камінчик на ньому – і я до тебе на допомогу прийду.

Подякував Сидір цареві, поклонився на чотири боки, сів

на свого коня та й поїхав додому. А в лісі ще довго тривало свято. І всю ніч там соловейки співали , хоч їм і не час був співати, бо літо стояло у розпалі.

Зміст

1. Приказка	3
2. Козак	5
3. Серце коваля	17
4. Казка про чарівний перстень, або як дід Мусій у казку ходив	24
5. Казка діда Карпа	43
6. Пригоди Чумака Сидора.....	59

Літературно-художнє видання

Тетяна ФРОЛОВА

КАЗКА ЗА КАЗКОЮ

Авторське редагування

Ілюстрації Ірини Гев

Здано в набір Підписано до друку
Формат 60x84/32. Друк офсетний. Папір крейдований.
Ум. друк. арк. Обл. – вид. арк. Ум. фарбовідб.
Вид. № Зам. №

Видавництво “Край”
79008, Львів, Підвальна, 3

Комп’ютерний набір та верстка КЦ “Фенікс”
79012, Львів, Сахарова, 7.

Пустомитівська друкарня.
м. Пустомити, Грушевського, 31